

En lille pige

Lidt vinterbleg, men brun hvert Sommerhalvaar,
med fine Fregner rundt om Næseroden,
betræder hun med Barnets søde Alvor,
en uslidt Jord, som næppe binder Foden.

Gaar om som i en dyb og dejlig Have
med blanke Øjne, undrende og blide,
som Dagen var en ny og kostbar Gave
og Æventyret gik ved hendes Side.

Blødt fjedrende i Knæ og spinkle Koder,
tyst som et Markens Dyr og let paa Taaen,
forsigtigt kresende omkring sin Moder,
som Lammet nødig fjærner sig fra Raaen.

En Sjæl saa sval og klar som Dugg, der blinker,
hvis Tillid som et Gry vor Sjæl berører;
en Munterhed saa sky som Skovens Finker,
der tier, naar en ukendt Lyd de hører.

Helt Barn fra Nakkens Fletninger til Hælen.
Men blidt i Barnet rører sig det Hjærte,
hvis Sødme nynnner Pigerne om Sjælen,
som Biens Summen om en Blomsterkærte.

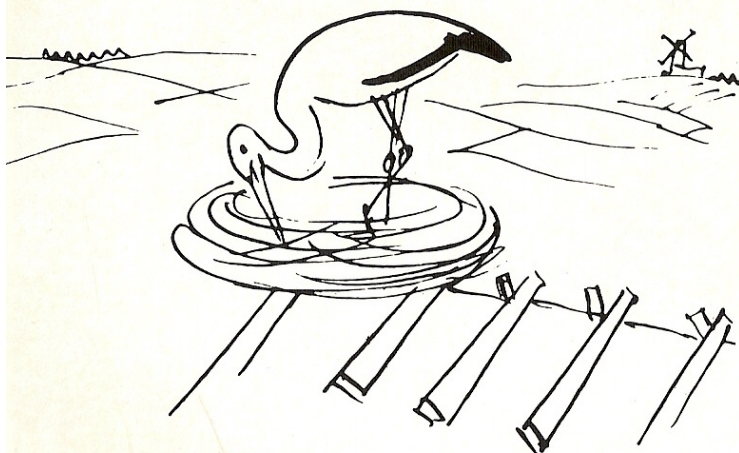
Barn, som gaar tyst omkring med flettet Manke,
tryk i et Land, vi voksne sky betræder,
du er en hellig Undren i vor Tanke,
du er den reneste af alle Glæder.

Det var en fin og kostbar lille Gave,
skønt lidt du ved derom - naar du fortrolig
gav mig din Haand og viste mig din Have -
Da blev der i mit Hjærte svalt og roligt.

For stump, for plump er min erfarne Tanke -
Men lyttende at nærme sig dit Rige
var som at høre Lærkehjærtet banke,
mens Solen skinner paa et Foraarsdige.

*Ludvig Holstein
fra digtsamlingen »Æbletid« 1920*

Axel Nygaard

Kai Nielsen: Yanna Lange Kielland Holm

Tibirkesomrene 1922-25

Da min bror Yan og jeg var børn for ca. 60 år siden, havde vi også et kort tidsrum en far og mor. - Ham kaldte vi Gaga, hun var for os Mama. Det var billedhuggeren Kai Nielsen og hans anden kone, den norske malerinde fra Bergen Yanna Kielland Holm. - De to, Kai og Yanna, var særegne lyse skikkelser for mange flere mennesker end os unger. Også nu, hvis de stadig er levende, vennerne.

Tilværelsen dengang viste sig en dag, jeg stod på bussen, for mine indre øjne i skarpe klare billeder set med et barns øjne, en pige under 7 år. Gennem et perlemorsfarvet buet æg, en magisk dør ind til varmt, frodigt nærtagende liv. Ægget udvidede sig med lyde, lys og latter til en gammel livfuld nutid, der vist altid har hvilet i min undergrund - som en munter bund.

Der var de knitrende og funkende hvide snevintre i Danmark og kælden, vi hvert år glædede os til at blive trukket på, når vi skulle »gå tur« midt på dagen. Og de umådelige snemasser i Norge med en lille hvid sol ovenover det højre, lodrette. Og den rene, grå regn, der stænkede helt op til knæene på vestlandet i Bergen.

Men især de åndeløst lange grønne somre i Tibirke malet i varme tydelige billeder med bagende orangegul sol. »På Landet!« Deroppe på landet i Nordsjælland, hvor massevis af blomster gror al-levegne.

Blomster i grøftekanterne, i lyngen, der selv er en sær tør blomst, som det gør ondt i fingrene at knække over og blomster inde i alle marker. I mosen, hvor der ude i det våde er silkeblød, hvid kæruld og åkander med gule hoveder sejlende på vandet og skjulte lange stilke, de blomster kun Ulrik kan nå at plukke. - Der er også blomster i alle kornmarker. »Dær ska de farne onted vær, de skidt ukrudt« siger bondemanden i Vedels gård i svinget, lidt nedenfor der, hvor vi hvert år bor til leje i Fiskers Hus. Men de er der alligevel, tindrende med tykke voldsomme farver, Kun gule, hvide, røde og blå, til at sanse med et blik i kornmarkerne. Okseøjernc er .de gule, med glatte blålige stilke og blade, ligesom nybadede, nøgne kroppe, Margueritter, »elsker dig-elsker dig ikke«, åh,

Vejby-Tibirke årbog 1985

hvor mange hvide hoveder plukkes ikke skaldede i løbet af en sommer. Blå, blå kornblomster, som bliver matte og så hvidhårede, når de bliver gamle. Og valmuer, de forfærdeligt røde valmuer, som blod med sorte-blå, støvede fingre i midten om den gule lille sol.

Men det er i grøftekanterne, de mange forskellige lilla og violette gror. Nogen helt små stærke, mørke stedmorsblomster, og nogen høje, bløde lyslette, som deler sig på midten af en lang høj stilk. Og de blide blåklækker, der ringler og svajer på en sytråds-tynd stilk. - Sikke nogen vidunderlige buketter, lige til at spise, levende malerier i mine hænder. En dag kommer der stive græsser og strå imellem på udsøgte pladser, af alle mulige særlige slags, der vajer over det hele. Jeg plukker altid blomster - og giver dem væk, »Frierbuketter« - i fødselsdagsgaver til alle de voksne venner »på landet« i Tibirke.

Yan er ikke optaget med sådan noget pjat. Han leger meget alvorligt hele dagen, mest med Ebbe Clemmensen, der bor med sine to søstre, Tove og Else, højt oppe ad 1000 trappetrin, ved siden af en kæmpe sand bakke, i et hus med mange vinduer, hvor deres sorthårede »maleriske« mor, Augusta Theill bor med sin mand, som vi børn sjældent ser. Han er arkitekt.

Van og Ebbe flere somre senere har et videnskabeligt kunststykke i gang med nogen små, meget fine biler med gummihjul - i den høje bakke, hvor de laver sindrige snørklede vejsystemer, så bilerne kan sendes ned i væddeløb. En enkelt gang er Frank Rubin med. Han er vist deres fætter.

Vi, tøserne, laver af og til rav i det hele, når vi sætter os på enden og kurer ned ad sandet. Så tager drengene sig også en glidetur med, inden de bygger det hele op igen. Det er smaddersmægt.

Den dag, vi skal »flytte på landet« er en festdag. Så kommer Svend Lindberg, som er svensk, med sin lastbil. Yan siger det er en Ford. Lindberg piller skiltet med »Forbudt at sidde på Læsset« af, anbringer det bag nummerpladen og så sidder vi to unger sammen med Sofus højt oppe på læsset. Sofus er »vores unge pige, i

Augusta Theill: »Unge i Tibirke« 1938

familiær stilling«, præstedatter fra Tølløse. Det er selvfølgelig Gaga som kalder hende Sofus. Mama sidder uhøjtideligt denne dag inde hos Lindberg i styrehuset.

Det er mærkeligt nok altid sol, den dag.

Det tager lang tid at køre på landet. Først skal vi ud af byen. Der er klimprende stive sporvogne med lange stænger oppe i luften til trådene, som gør at de kan køre. De stopper brat, når stangen går af ledningen, så konduktøren må ud og lempe den på igen.

Og hestevogne, der fylder godt i de smalle brostens belagte gader. De kører også så langsomt, selvom hestene lunter. Og nogen står bare og venter, med dækken på og muleposer, mens de tisser gult og stridt og skummende, så det sprøjter helt ind på fortovet.

Der er også strimer og tækker af cyklister. Og folk, der går midt ude i det alt sammen med trækvogne med fisk og frugt til salg eller vogne på to hjul til at skubbe, med skrammel. I krydset på »Store Triangelen« står en tykmavet politibetjent med hjelm og blanke knapper og hvide handsker og et stop-skilt til at svinge og slå op

Vejby-Tibirke årbog 1985

og ned, og prøver at holde lidt orden. Det er sjovt at se på alting så højt oppe fra. Ellers går man jo bare nede mellem alle enderne på de voksne. De lugter ikke særlig godt, især ikke sammenklemt på sporvognens bagperron.

Helt ude omkring Gentofte Sø er der altid en af os unger, der skal tisse, så vi må holde. Tit kører vi af sted helt tidligt om foråret, så alle planter og træer er lysegrønne og nye, og brændenælderne er forfærdelige at sætte sin bare ende i - for en pige. Det tænker Yan aldrig på.

Nu er der ikke så længe til den frygtelig høje bakke ved Geels Skov. Den er så høj, at det kilder i maven. Mama er glad og snakker og ler sammen med Sofus og Lindberg. Læsset bliver kigget efter og strammet og så går det igen, lidt hurtigere, og vi kommer rigtig ud på landet. Byen bliver helt væk.

Gaga er aldrig med - men vi ved han kommer tit på besøg, når han kan komme af sted fra lerfigurerne, der står med våde klude om, i atelieret.

Her er bondegårde og marker. Den store, sorte Gribs Skov, som står helt ud til vejen med høje lige grantræer uden sol. Og nu kommer de rigtige landeveje med store brede træer langs begge sider og telefonpæle med en mængde fugle på trådene. Men også hullede veje med skarpe sten og grus og støv i grå skyer. Det hele bumper. Vi må holde på alverdens ting på læsset og Mama passer på ud af bagvinduet, »at vi ikke blir masete«.

Vi kommer efter en lang tid til Hillerød, hvor vores kro ligger nedenfor vejen til højre, »Skovlyst Kro«. Her holder vi rigtig længe. Vi skal spise madpakken hjemmefra og så lar vi denne særlige dag gul sodavand til. Og nu høres fuglene kvidrende og fløjtende højt oppe i luften, inde fra buskene.

Endelig er vi fremme. Det er blevet eftermiddag. Vi hopper ned og styrter rundt. Kan vi lege og spille bold på terrassen som i fjor? Er alle de små ruder i dørene hele? Er gyngen i garagen i orden? Bliver der mange blommer på træerne, især de gule, søde? Er Valborg og Peter Hertz kommet? Så står den hvide figur af Gaga, To Søstre, ude på brøndlåget? Så er Helge, deres eneste søn der også.

Valborg Hertz siddende på brønden med Kai N. figur »To søstre«

Ham kan jeg ikke så godt lide. Han er irriterende. Han ved alting bedst og laver aldrig sjov.

Men da vi ordnede den store begravelse, var han mægtig god til at være præst. En af de allersmukkeste fugle lå død en morgen.

Det er mig, der finder den og jeg laver en meget fin indvendig kiste, foret med lyserødt vat. Og så lægger vi den i en større træki-ste, som vi bærer mellem os, rigtigt. Vi er med, næsten alle børne-ne. Alle Clemmenserne, og een der hedder Tøse. Tove, som jeg

Ulrik, Nina og Yan på terrassen

beundrer sådan og som er to år ældre mindst - med sort viltet hår og et øje, der glider ud til siden, mens man snakker med hende. Det ser mærkeligt ud. Jeg synes vi er flere. Jeg ved ikke, om ungerne fra Vedels gård er med, dem leger vi nemlig ellers ikke så tit med. Men Ida Møhl og Bitte Vedel er bestemt ikke med. De er alt for store, næsten voksne. Backfishe kalder de voksne dem. De griner bare af os, særlig Bitte. Hun driller altid, særlig mig, og hun dør næsten af grin over begravelsen, som om hun synes, at nu er vi helt fjantede og barnlige.

Ulrik Møhl er slet ikke sådan - på den måde. Han er ikke som nogen andre. Han går sine helt egne veje, ligesom en kat. En smuk stor, sort smidig kat, der kender alle de andre dyr uden at gøre nogen fortræd. Han kan fløjte på alle slags fugle, så de kommer og sætter sig på ham. Han er solbrændt, smilende og god mod alle os mindre. Vores kat er helt vild med ham og spinder og snurrer i hans store varme hænder. Det er også altid ham, der redder både katte og os unger ned af de højeste frugttræer.

Der er andre store og halvstore børn, sønner og døtre af »vennerne«, som er sjældne væsener. Merete og Inger og Hubert og Else Paulsen, Julius' børn. Merete og Inger er høje og slanke og bøjelige og ser ud som om de er nedglattede over det hele. Hubert er

et stille vidunderligt menneske. Han smiler, som om han lige har grædt eller lige skulle til det, så varmt i mundvigene. Han har en pukkel på ryggen, men man glemmer

det hurtigt, og er bare så glad for ham og at sidde ved siden af ham. Han har briller uden noget stel om glassene. De bor langt inde i bakkerne, næsten i Lundene, hvor maleren Julius har sit atelier. Else er en helt anden slags. Hun er kortstammet og stærk og glad, udenpå også.

Marianne og Hans Helweg og forældrene bor også langt inde i lyngen og højt oppe, lige ved siden af sagførerens. De er der ikke i alle somrene. De bor i mange bjælkehuse, der ligner de norske og er mørke indeni.

Og de har et køkken ind i en græshøj. Husene står inde mellem høje, tynde fyrretræer, der suser som det kun kan suse i dem. Deres far Jacob Helweg er lektor i dansk i London! Deres mor hedder Musse. Men det er underligt nok kun Hans og Marianne, som taler så sært blødt og lidt tykt med engelsk accent, siger Mama.

Vi har en gedebuk. Vi elsker den ged og leger med den hele tiden.

Så en dag kommer Julius på besøg tidligt om aftenen med Frøken Gjersvig. Mange siger, hun er hans »unge pige i huset«, men det er hun ikke, for hun er frøken Gjersvig og hun er norsk.

Julius har en pekingeser, der hedder Sokrates. Den er meget fin på det og sur. Men så bliver det hen på aftenen et afsindigt tordenvejr. Alt står i eet - lyn og torden, så luften er gul udenfor og lugter brændt, af svovl.

Yan og jeg vil redde geden, som står og bræger og vi giver ikke op: Geden skal ind. Men Sokrates og geden kan ikke li' hinanden. Aldrig glemmer jeg ulykkelige Sokrates's flade næse i den nederste lille rude i een af de midterste terrassedøre. Og geden bliver så forskrækket og bims over det alt sammen, så den hopper op i sofaen, der gynger og svajer, og skider en masse små sorte kugler over det hele. Vi glemmer helt både torden og lynild, de voksne er ved at revne af grin, jeg er kun bekymret for geden, men vi får da fejte »de små lorter« op, som Mama kalder dem på bergensk, hvor lort

Julius Poulsen med datteren Merete, ca. 1920

ikke er et bandeord.

Det er nok sådan en aften de voksne får et glas Vermouth i de små riflede glas, »foret med Angostura«, på en særlig måde, som Mamas hænder kan.

Det er Marianne og Hans Helweg, der henter vores gedebuk, efter den en dag stangede bagud og ramte mig med sine horn, så jeg fik to røde pletter på kinderne, en lige under hvert øje. Det har Mama bestemt, selvom vi er ulykkelige og rasende og tuder. Men vi ved da, at geden får det godt.

Der er een gang, vi leger med bondebørnene i Ved eis gård. Vi er ellers bange for den gård, for de har gæs og der er en rigtig farlig gase, der altid kommer rendende efter cyklen, og hvæser med langstrakt hals og napper i de bare lægge. - Ude mellem frugtbuskene har vi en dag gravet et dybt, dybt hul, så dybt at vi er kommet igennem sandet og ned i de blå lerlag, og måske ender hos kineserne. Det er det, vi er på vej til, »for kineserne går med benene

Vejby-Tibirke årbog 1985

op imod os, på den anden side af jorden, uden at falde af, for jorden er rund«, forklarer jeg i lange baner. Bondeungerne kigger mistroiske og let imponerede på mig.

Deres mor er sjov. Hun har ingen underbukser på. Det kan tydeligt ses, når hun sparker til en forvildet høne, så den fjotrer forstyret rundt inde, før den render højt kaglene ud. »Herut af røret, for røret skal renses og røret er mit«, råber hun. - Til middagsmad kl. 12 spiser de spegesild, dypet i tyk hvid melsovs fra den samme pande. Et stykke mellem tommel og pegefing, der suttes af til benene stritter. Bagefter får de stiv lyseblå rabarbergrød, der bævrer og er nubret ovenpå. Vi, Yan og jeg spiser ikke med, men vi venter på ungerne, så skal vi grave Igen.

De små og mindre Tibirkebørn er spredt, bor vidt omkring, men finder hver dag sammen på cykel. Det er forresten noget vanskeligt noget at køre på cykel. Vi små lærer det af de store - og indtil vi kan, sidder vi bagpå hos dem, der vil have os påskift. - Det er især vigtigt, når vi skal til vandet.

Man får altid en cykel, man kan vokse til. Ulrik sætter klodser på pedalerne, så man træder på dem på højkant i begyndelsen, og så kan man nå ned. Når klodserne er af kork er de lette og det er bedst. Jeg hugger af og til min mors cykel, en høj tungsort Raleigh, og står op mellem styr og sadel. Jeg må ikke, for det er farligt - og slet ikke på landevejen, hvor der en gang imellem kommer en bil, der laver en støvsky, så man får sand i øjnene. Men jeg gør det!! Og en dag - selvfølgelig - skrider cyklen helt ud i det løse grus på vejen, og jeg skvatter. Jeg slår en dyb flænge på skrå i det ene knæ og kommer tud brølende op til terrassen og bekender. Såret er for dybt og sort til, at jeg får skænd, men det skal vaskes, næsten skrubbes.

Og der skal tilsidst en stor tot vat med brun jod ned i flængen.

Jeg er holdt op med at brøle og jeg giver ikke et kny fra mig for joden. - Det svir, så det syder og jeg synes, det er i orden. Det er en slags bod, og arret er jeg stolt af den dag i dag. Det er venstre knæ og arret bliver helt hvidt efter et par år.

Drengene sætter stift pap imellem egerne på baghjulet. Så skraler det og lyder sammen med andre underlige mundlyde, som mo-

Vejby-Tibirke årbog 1985

tor - på rigtige motorcykler. Sådan en som Johannes V. har haft, og hans drenge, Jens og Villum får efterhånden. – Og kører. ræs med, brølende op og ned ad vejen, og forstyrrer tante Karens mid-dagssøvn.

De halvtstore og store børn og unge har deres egen verden, mis-undt af os små. Men vi samles tit allesammen, først det ene sted, så det andet. Een dag er det til te hos Else og Johannes V.

Så sidder vi ved et langt bord, mange aldre og fra mange huse. Johs. V. sidder for enden, i højsædet, og Else skænker te i kæmpe-store tynde hvide tekopper. Når Johs. V. ikke har sin væmmelige susen for højt i ørerne, ler og smiler han også, og så er det som om solen skinner inde også. Han og Else og Jens og Villum og Emme-rik er alle helt lyse. Også hårene på armene skinner. Elses hår sid-der oppe på hovedet i en rund løs kreds, og mens årene går, bliver det fra guldfarvet til sølvhvidt. Josse V og Else er vores forældres bedste og »tro« venner.

Men de må være meget anderledes og strengere end Mama og Gaga, synes jeg. Det synes jeg er underligt. Deres drenge får lange iskolde brusebade, når de er umulige, rygtes det. Men de er også godt tossede, en gang imellem, særlig de to store.

Der er dejligt helt oppe for enden af trappen. De har nemlig og-så en trappe med mindst 1000 trin, skåret ned i græstørven, med en træfjæl med to lodrette støtter til at holde hvert trin, og bygget af Johs. V. og drengene. Man ser mest på de trin, mens man aser sig helt op. Vi smider cyklerne nedenfor i en runding, inden vi be-gynder, så kan vi altid se, om der er flere, og hvem, deroppe i for-vejen.

Huset er kalket rødt og har højt tykt stråtag. Alle huse i Tibirke har forresten stråtag på den bestemte måde, stort låg langt ned over øjnene.

Oppe fra Johs. V.'s hus kan man se langt ud over mosen med al-le de sorte huller og følge åen helt ud i Arresøen, der hvor de store må sejle og ro kajak.

Johs. V. skærer brød helt anderledes end andre. Han holder landbrødet fra bageren i Helsingør - det spiser vi allesammen ind mod sit bryst og tager den store savtakkekniv og filer en skive

»Joh. V. Jensen« malet af C. Kunwald 1920

af, tynd og lige. Det ser farligt ud. »Vil du ha en sok?« siger han og smider en rundtenom ned langs rækken af unger, lige i hånden på en, så det gælder om at være hurtig og gribe. Vi sludrer og fortæller om løst og fast fra alle husene og griner om kap allesammen.

Og Else smiler og skænker te flere gange.

Der er LYST - helt hvidt inde i deres stuer og her lugter gult og tørt af evighedsblomster. Alt træværk og møbler er lyse eller hvidskurede og farverne matte og rigtig bomulds - vaskeægte.

Inde i Johs. V.s værelse til venstre for indgangsdøren, hvor trinnet er en trappesten med et trebenet soltegn hugget ned i stenen, ligger de bøger han skriver med tømmerblyant og håndskrift, - - -

Vejby-Tibirke årbog 1985

store, hvide sider i tykke bunker med grå sirlig skrift. »Det er bare kladden uden een rettelse«, siger Mama altid.

Gaga kommer altid uventet, selvom vi har længtes efter ham i dagevis. Han har næsten hver gang noget med til os unger, små gode gaver. Og så er der skæg og ballade over hele linjen i alle de mange huse, når rygtetrommerne går.

Alle skal muntres op, og når Gaga ikke selv er syg og sengeliggende og mangler blod, er der kun grund til at holde fest og være i godt humør. Hans egen funklende fantasi og barnlige glæde over at holde fri, og legelyst, trækker os med, allesammen.

Det er særlig sjovt at køre til vandet, når Gaga er med. At køre til vandet på cykel - gennem Troldeskoven - flyvende henover alle de hårdtstampede kølige stier og svingende ud og ind mellem de luvslidte, lyse rødder på tværs, så det humper, - ned til Stængehuset, hvor man hver dag finder alle vennerne, hver på sin plads i en speciel klit, er - som mange fødselsdage på rad. De somre, hvor vores norske kusiner og fætre på skift besøger os, er alt helt særligt.

Det er hver gang spændende at komme derned. Se, hvor høje bølgerne er. Eller har været i blæst og storm. Om det har været højvande? Så ligger der måske nogen særlige ting langs den bølgende, riflede vandkant. Helt hvide sølvskinnede træstykker, som husene på fjeldet i Norge. Et navnebræt fra et sunket skib eller noget pænt tovværk? Et net måske - Sjældent en flaske, desværre aldrig med flaskepost i, men tit en grøn, helt let, stor glaskugle fra et skib. Sådant en hænger i mange huse i vinduet sammen med stive gule evighedsblomster.

Eller der er bare sorte brune blonder af blæretang i lange buer, med masser af blå muslinger og fine snoede sneglehuse. En lille død fisk måske - eller en søstjerne? Så kan man rigtig se, hvor langt op havet kan gå.

Gaga tager os på nakken og vader langt ud - både i stille vejr, men allersjovest, når der er høje bølger. Så sidder vi sikkert over dem, indtil han dumper os af, med hyl og spektakkel. Han prøver at lære os at svømme - og plasker og pruster og stænker med vand til alle sider og spiller bold med os og alle de andre.

Else Marie Ulrik ~ 1904 m. Johs. V. Jensen, studie malet af Herm. Vedel.

Foto: Frederiksborg museet

Alt er rent og skinnende klart, især her ved Kattegat og Stængehuset, hvor der er få turister. Altså, bortset fra gråvejsdage og regn og torden. Men også ved Tisvilde og alle de andre lejer, Gilleleje, Liseleje, Rågeleje, alle fiskerstederne er der rent. Vand og strand - sand og luft er eet med hinanden, lige til at være i, lege eller bare ligge og bade sig i sol.

Der er een sommer, hvor vi unger for første gang bliver sorte på en fod eller et knæ - af noget underligt sejt noget, der klistrer. »Det er olie«, siger de voksne vredt. Det må omhyggeligt renses af med

benzin eller petroleum. Det er væmmeligt. Det går også af med margarine. - Men nu ser vi os for, når det har været storm.

Det mest forargelige, vi ellers finder smidt på standen er en gammel falmet ternet bomuldsklud, måske en halvklar hvid langhalset mælkeflaske af glas eller en sodavandsflaske med patentprop med gummiskive. Den kan Gaga lukke op med tærene. En af familierne har sikkert selv haft Majdrik i den ned til vandet i fjor.

Det er alligevel noget andet end inde i byen med al den sod, der er i luften fra alle kakkellovnene med kul og koks. Heroppe i huse-
ne er der enten pejsesteder med brænde, hvor man samles ved særlige lejligheder, når familierne sidder ned i nogle timer sammen og med vennerne, der falder ind, på de bestemte klokkeslet, hvor man ved, dørene hos hver især står åbne, også for børn. Eller man har som vi, en rund lille sort petroleumsovn med marieglas og hank med et »krøllet« håndtag, til at flytte rundt med, når det en aften er køligt.

Alle de voksne har nogen tynde, sorte eller sribede bomuldsbadedragter eller bukser på, der klasker helt fladt rynket ind til kroppen, så man ser nogen helt nye kropsformer, især hos kvinderne. Og så er de så hvide. De kommer til at ligne hinanden meget mere end med tøj på.

Men det er bare Mama der er brun på meget mere end ansigtet og hænderne - af damerne. Sådan er det lige til den sommer, hvor det bliver moderne med noget så tosset som en tætsiddende badedragt af uld. For de unge og tynde.

Uldbadedragten skal hedde Jantzen og have en udspringende-badepige ved højre lår. Den er dybt nedringet med bar ryg, er frygtelig dyr og det sidste skrig. Den kan man tåle at blive liggende med - våd - efter badet, så det er ikke så svært med alt det omklæderi bag en badekåbe eller cape.

Åh, at være på landet! Vi er allesammen så stærke og kan komme og gå langt omkring, som vi selv vil - også vi børn HELE dagen. Alle steder er der nogen. Alle steder arbejder de med en masse spændende ting, som vi kan se på og lytte til og være med til og hjælpe til med, hvis vi vil. Men de gør det på en anden måde end i byen.

Vejby-Tibirke årbog 1985

Og ingen blander sig i vores leg, hvis den ikke er farlig. Selv på vejene kommer der ikke så mange biler og de er bestemt ikke lyd-løse. Alle steder smiler de og er glade. Vi ved hvornår der soves til middag de forskellige steder. Og hvis vi forstyrrer, siger de det bare ligeud. Alle steder er de venlige og milde.

Verdenskrigen er jo forbi. De voksne taler ikke om den tid, men det ligger i luften, at noget forfærdeligt er forbi. Og der er da stadig bolignød.

Også Mama, vores mor, er meget gladere om sommeren på landet. Det gør alting så varmt og måske finder vi snart en lejlighed for os selv i byen, så vi ikke skal bo på de mærkelige pensionater, vi har gjort i mange år.

Det er underligt, for på landet bliver man aldrig rigtig snavset.

Jo, meget støvet, men landevejsstøvet er som fint lysegråt pudder, der sidder fast på de bare varme ben og arme. Strandsand støver ikke, det får man bare skoene fulde og tunge af. - Man bliver kun sådan rigtig møgbeskidt, når man vader i mudder og pløre i mosen. Men mosejord er alligevel så flot og sort og blank, når den glinsende våd og glat som silke flistrer sig op mellem tærne, så det kilder.

Blommer og kirsebær sidder vi oppe i træerne og propper os med, lige ind i munden. Og i jordbærtiden er det rent tyndt hvidt sandpudder fra marken, Sofus forsigtig skyller af de blanke røde bær, så det ikke skal knase mellem tænderne, når vi får de nøjagtigt optalte bær, store og små, lige mange hver, uddelt på hver vores tallerken.

Luften er krydret og stærk og klar, så den første tid er vi død-trætte, alles ammen - »som slået i hodet med en hammer« siger Gaga.

Vi SOVER - længe efter at solen er stået op.

Det er kun tidligt om morgenen, når Møhl står op og går ud for at male, at der er en hvid tåge, en hinde, der ligger og fjedrer i mange lag, så alt er lidt uigennemsigtigt, som den gamle mælkeflaske ved vandet - lige til solen bliver rigtig gul og varm.

Gaga, Nina og Yan sommeren 1923

Når vi skal hjem fra vandet, går der kludder i hvem der sidder bag på hvem, for Sofus skal altid køre først, så hun kan nå at bage gallopkrignle med rosiner til os allesammen, og hvem der ellers af venner og børn kommer med hjem til te. Det store trylleri er, at hun altid når det og er lige sød og griner lige meget og aldrig er udaset. Og vi elsker den, kringlen, og hende, især Ulrik og Gaga. - Sofus er høj og mild, varm, med lystbrunt, kruset tykt hår.

Hos Johannes V.'s bygger de en sommer en 3 m høj mammut af røde mursten. Det er et stort byggearbejde. Og nogen somre senere

sprænger de den i luften med krudt. Så er der bare brokker og et hul i jorden. Hvorfor ved jeg ikke, men jeg er ked af det. Der er ingen der siger noget om det. Det er også deroppe, de store drenge har sportsskampe, mest i brydning. Det er ikke så tit, Gaga, vores far, selv kan være med i kampen på grund af den sløje mave. Det er han ærgerlig over, men han kan være dommer - med liv og sjæl og i dyb alvor, så at alt går ordenligt til. Han har jo hele sit liv - når han er rask - været ivrig og dygtig til al slags sport. Han har bokset, redet - vi har nogen sjove lidt pralende fotografier af ham til hest på Mattsons rideskole svømmet og gjort gymnastik, sammen med andre, på forskellige hold, på gymnastikinstitutter, foruden alt det, han selv træner hver morgen - så derfor er han meget god som dommer og alle de andre hører på ham. Det er spændende for os unger at se på, for vi lærer meget til vores egne brydekampe.

Men Johannes V. og Gaga er også pludselig alvorlige. De snakker kunst, bøger og skulptur og diskuterer meget. Joh. V. modellerer også hoveder, buster, og så er de begge aldeles, helt tavse og står og modellerer hinanden.

Så er det bedste for os unger at liste af, lis så stille, og gå et helt andet sted hen, eller cykle, den dag. For det bliver nok heller ikke til noget med fodbold på terrassen hos os, når de to står og er gravalvorlige.

Det er ellers noget af det sjoveste, når drengene spiller fodbold på vores terrasse, for Mama siger ikke en lyd. Hun bare smiler, selvom bolde farer ud og ind af ruderne i terrassedørene. Vi, der ikke spiller med, sidder med benene trukket op under os på legebordet. Det gør vi i hvert fald den dag, det slet ingen bold er, drengene sparker rundt mellem sig, men en stor tom cigaretdåse, der skramler øresønderrivende til vores og drengenes store grin.

Selvfølgelig ender fodbolden en dag i skorstenen - og den er kulsort indeni. Det bliver de to også, som af Gaga bliver sendt ned efter den.

Først Ulrik, men han er for bredskuldret og sidder fast forfærdelig længe, til stor opstandelse og min forfærdelse. Så får de endelig hejset ham op, og så må Basse, Erik Fog prøve. Han kan nok passe i størrelsen, selvom han er ældre end Ulrik. Til sidst skal de to sor-

Vejby-Tibirke årbog 1985

te sodede skjorter bæres i triumftog op til Johs. V's og brændes med store æresbevisninger.

Det hele hus bliver noget andet, når Gaga er her og bor i Brummen. Brummen er noget, Mama har hørt om. Det er noget de har på Godhavn Opdragelseshjem for Drengene, et lille bart rum med tremmer for vinduet, en rigtig fængselscelle.

Tænk bare, det sted! Så bliver Brummen et hyggeligt lille hummer med tyndt myggenet for vinduet. Og selv jeg farer derind Søndagmorgen - om kap med Yan - og får hvidt birkesfranskbrød, dyppet i Gagas kaffe med sukker og fløde i, så smørret smelter. Og så fortæller vi og sludrer og sammenligner lægge, hvem der har fået de flotteste muskler. Vi får alt at vide om figurerne. Hvem der er blevet støbt, hvem der har drillet, og hvem der bare har stået og ventet med våde lerklude om. Og hvem der er nye? - Vi fortæller ham om vigtigt ting. Om den langhalsede arrige gase på gården, der bider. Og om geden...

Vi har begge været en tur i brummen. Men Yan hoppede bare ud - og flygtede »op af *flellet* bagved - op til Ebbe!« og Gaga griner bare - højt, den latter med åben mund uden lyd. Jeg bliver igen sur og misundelig. Det tør jeg nemlig ikke for Mama. Jeg bliver bare siddende og til sidst skråler jeg, sort indvendig af raseri: »Mama, jeg ER sød. Mama, jeg er sød«. Jeg synes det er det dumme snyd jeg ved. Jeg synes jeg til sidst - for jeg venter længe - jeg til allersidst tvinges til at lyve, bare for at komme ud i solen igen. Det er modbydeligt og jeg kan ikke forstå, hun går med til det. Jeg spiller jo bare komedie. Jeg er slet ikke sød, bare rasende, fordi hun er sådan, at jeg ikke tør det, Yan bare gør. Ikke engang ond samvittighed har Yan. For ham går alting så almindeligt og glat.

Det gyser i mig, når vi en gang imellem møder dem, drengene, i flokke på tur med en lærer. De går alle i ens gråblåt falmet tøj.

De ser mest ned i jorden, men man kan ikke se på dem, at de er vanskelige eller farlige. De ser almindelige ud, udenpå.

Jeg er selv altid lidt bange og måske lige ved at blive sendt til Frøken Mørcks Opdragelsesanstalt for Piger i Hillerød, »fordi du er vanskelig«, siger Mama. Jeg har efterhånden lært, at det er far-

Vejby-Tibirke årbog 1985

ligt at sige det højt, det stumme som de andre, de voksne især, tror, er usynligt. Men jeg troede ikke det kunne ses udenpå mig heller, når jeg tænker - helt indeni - de væmmelige ting.

Det er altså ikke til at være sikker på, hvad der er hvad. Jeg har altid dårlig samvittighed og hjertebanken, fordi jeg synes jeg spiller komedie. Det er værst i byen.

Her på landet er alting meget bedre, og Gaga ophæver alt det skidt. Det gælder ikke, når han er i nærheden. Han får det på mærkelig vis til at smelte, alle reglerne - og det, som hele tiden ligger i luften.

Han og min norske fine kusine Esther, der næsten er helt voksen, slås med rabarbergrød - rigtigt - så det svupper. Midt i hovedet på hinanden, og en stor klat på deri lilla væg, så den sidder der de næste somre. Det ser meget nemt ud. En klat grød på skeen i venstre hånd og så trækker man ned i skeen og skyder af med den højre. Esther ser hele tiden ud i hovedet, som om hun slet ikke tror, han virkelig sigter og rammer. Hun bliver ordentlig overrasket og på en sær måde glad også - og hyler op, giver tilbage. Jeg behøver nogen lange øjeblikke ikke at spille komedie. Esther er så forfærdelig bange i tordenvejr, får ondt i maven og ligger på maven med hovedet i en pude, så voksen hun endda er.

Han laver noget med hænderne altid, Gaga. Han snitter lanser og spyd og knive til at have i spejderbæltet, og skjolde og skibe. - Men det er jo mest legeting til en dreng, til Van. Hvad laver han egentlig til mig? Jeg har endnu en lille rød og hvid koralkæde, han gav mig. Det er nok vanskeligt med en pige. Men han gør det lyst omkring sig og deri - i lyset er jeg med og har en stor, stor del. Det ved jeg sikkert.

Nå, måske samler vi unger os hos Gerda og Møhl? I alt fald finder jeg mig ofte der. Gerda spørger tit, hvorfor jeg hellere vil blive inde hos hende og ikke lege med de andre udenfor.

Men det vil jeg. Jeg elsker at sidde på en skammel ved siden af Gerda, når hun sidder og væver på en opretstående lille flytbar væv. Hun væver et billede efter een af Møhls tegninger, der bliver malet med matte, gråbrune, grønne blide vandfarvetoner. Dem, han maler sent om eftermiddagen.

Jeg ser på hendes sikre hurtige fingre, hvordan de med en blinkende almindelig gaffel dunker trådene på plads i de forskellige afsnit af billedet, efter at hun først løst har lagt trådene i forskellige farver, hun søger ud omhyggeligt, ind i en stor bue mellem trådene. Billedet bliver langsomt til et hele. Det ser dejligt og forbavsende ud. Det ligger tit på siden, det hele, men tegningen er bag, så man kan forstå det.

Imens fortæller Gerda om gamle dage, sælsomme sjove historier. En dag kom alle de unge styrtende ind til hendes farmor eller mormor, fortæller hun, og råber: »Mor, mor, kom og se på månen. Den er så stor og flot. - Og den gamle dame svarede: Åh, månen, den har jeg sgu set så tit. Og hun gik ikke ud«. Den historie bliver jeg aldrig træt af.

Hun fortæller også om, dengang Ulrik, hendes søn, havde en tam musvåge. Han havde plejet den rask fra den var lille unge. Han kunne fløjte på den højt oppe fra luften. Så kom den susende, - en lille bitte prik højt, højt oppe, og han måtte smide sig på jorden med ansigtet ned for at dække det. Ellers satte dens kløer dybe fæle flæns i kødet, som gav dybe ar.

Gerda siger også »sgu«, når hun snakker. Det er et godt ord, sgu.

Det gør, at ingen ting er bare lyserødt og sødt. Det er varmt og også temmelig frækt, at en voksen bruger det uden at sige undskyld bagefter. Sådan er Gerda også. Det er Gerda som mange år senere siger om det at have talent: »Det er 10% talent, men 90% slid og arbejde, det kommer an på, hvis man vil være kunstner«.

Gerda går med et stift korset, der går hårdt ind i livet, ligesom Johs. V's Else, og med lange kjoler. Nej, de bruger det da vist ikke om sommeren, men den mærkelige facon, som et timeglas, bliver der, Det er ligesom nogen af lærerinderne på skolen. Man kender slet ikke deres ben. Heller ikke fra vandet. Mamas ben er lange og brune og bare. Hun går med korte kjoler og er »ret op og ned«, som hun selv siger.

Når klokken er 12, skal vi spise til middag hos Møhls. Gerda laver hver dag hvide, stuede kartofler med friskt hakket, lysende grøn persille over. Når jeg bliver her og spiser - tit følger jeg med hende nogen trin ned ad kældertrappen, hvor mælken står på et

Vejby-Tibirke årbog 1985

trin, og trækker fløde i et brunt kæmpelerfad. Hun gør det så sikkert, lader sølvskeen lave lange striber efter sig i den sammenhængende tykke gule hinde, så den tynde, blålige hvide mælk bagtefter ser ud som en sø med skøjteis. Hånden med skeen hælder roligt skefuld efter skefuld op, indtil den store flødekande fyldes til randen med ægte gul fløde.

Så bliver persillen til allersidst hakket i et brædt, der er helt hult af, at den halvmåneformede gyngekniv har hakket så meget persille i alle årene.

Nu kommer Møhl, høj og flot i hvidt malertøj. Det daglige med oliefarvepletter på. Han kommer fra mosen, hvor han har været fra tidligt i morges. Han er brun og vejrbidt, ligesom Ulrik, og trætt. Han slæber på et eller to store lærreder. Formiddagsbillederne. Jeg kigger spændt på dem for at se, hvor de er fra. Der er måske eet billede til kl. 9 og et andet, mindre, efter kl. 9. Det har at gøre med lyset og skyggerne og om det er gråvejrr eller sol, siger han. Han arbejder hver dag hele formiddagen med landskabsbillederne.

Det er først, når han har sovet til middag, at han sætter sig til at rive farver i sit hyggelige, lille arbejdsrum med den knirkende kurvestol - bag den store, brede dagligstue. Det er mest på regnvejrsdage og i gråvejrr, han gør det om sommeren. Ellers er det hans efterårsarbejde. I dødt ?Js maler han akvareller efter middag, men det er også sjovt at se på, hvordan en plante med store flade blade kommer frem fra tynde grå blyantsstreger i eet farvestrøg i lys, og eet i skygge i anden farve. Og så en fugl eller en bille. Det glæder jeg mig til. Mange gange bliver jeg her så længe, eller jeg kommer tilbage fra en tur hos Rims, for at se på Møhl.

Men lige nu kommer alle de andre for at spise, alle steder fra.

Ulrik ofte fra mosen med et nyt dyr, der skal under en osteklokke, måske ind til nogen andre for at males til akvarelbillede og blive et billede, Gerda væver. Ulriks søster Ida har småbitte, lyse brune fregner 'prikket ud over det hele og hun blinker lige så hurtigt med øjnene som der er fregner. Hun er som en glad, hurtig fulg, frem og tilbage, væver og smilende. Møhls søster Rims, som bor på Gamlegården, et lille stykke borte, kommer næsten altid kl. 12. Måske også andre voksne gæster. Vi er ikke så mange som

Vejby-Tibirke årbog 1985

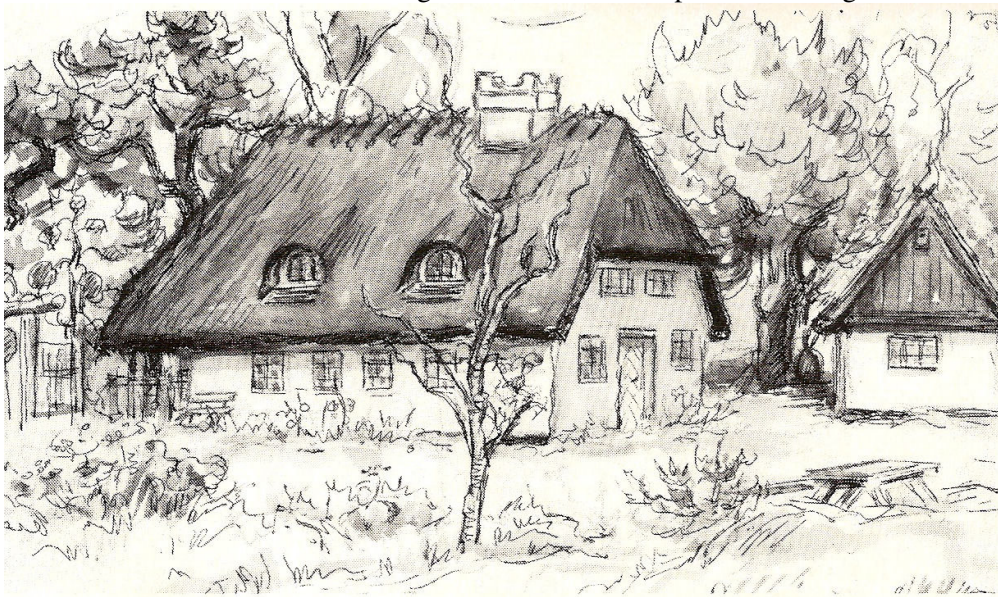
oppe hos Joh. V.s til te. De sidste somre hører Mads til familien, Idas dejlige mand.

Han smiler ligeså fint som Ida og spiller violin, guldende rent, blidt og funklende, mens tanta Karen Vedel spiller det mægtige flygel med de store, sorte klange til. Hun »akkompagnerer«, hedder det. Men der er hende, der er læreren.

Huset hos Møhls er det mærkeligste, der findes eller det mest naturlige. Her er fuldt af planter og dyr, de fleste under forskellige osteklokker. Nogen spillevende og nogen døde. Snoge, hugorme og store bedrøvede tudser. Og engang en pragtfuld grøn kæmpestor græshoppe, sommerfugle med strålende farver, små hårstrittende larver.

De døde må males hurtigt, inden de lugter. Og de levende skal passes med mad. Det ved Ulrik, for han lever hele dagen i naturen.

Alle disse væsener står i dagligstuen eller lige udenfor på terrassen under det brede halvtag af strå, der hvor vi spiser til middag

Kr. og Gerda Møhls hus, tegnet af Grethe Fristrup 1984

Vejby-Tibirke årbog 1985

ved et langt bord, dækket med hvid dug, som er så pænt til det blå porcelæn - store skinnende guldsmede lyser i et hjørne.

Jeg elsker at være her, særlig når Ulrik er hjemme. Her sker så mange spændende ting i een og samme rolige rytme hver dag. Her snakker man ikke så meget stort og voldsomt. Hvert menneske gør sit eget, stærkt og ordløs t, hver dag. og alt går sammen og passer sammen i et trygt hele, hvor megen blinkende humor lyser op og de fleste ler og smiler meget, når de er sammen her, midt på dagen til det vigtigste måltid.

Mange dage følges jeg med Rims hen til Gamlegården, hvor hun bor i helt sin egen verden, fyldt med gult lys og lugten af tørrede buketter med gule evighedsblomster og varm stilhed. .

Hun er elskeligheden selv, Rims, og behængt med bløde lyse gevanter og tørklæder i mange lag. Hun har et langt tyndt, hvidligt blankt et med fint hullemonster i, om sit gråhvide hår. Det er langt, så det glider hele tiden ned af hovedet, hvor håret er helt fladt af det. Hun fortæller også historier om gamle dage og om mærkelige mennesker, hun har mødt og hun har en dåse med Nørregadebolsjer, som vi unger elsker.

Mens Rims taler glatter hendes højre hånd tørklædet op på plads med en bestemt hastig bevægelse, og hun smiler et uudgrundeligt alvidende smil, fyldt af overbærenhed. Jeg føler Rims kan lide at være sammen med mig, selvom hun er så gammel og jeg et barn der er så nysgerrigt. En gang imellem hjælper jeg hende med at plukke hvide ribs. De er underligt nok meget søde og smager som ribs ellers.

Når vi har talt færdig, stikker jeg af igen.

Når man går videre fra Gamlegården over marken og ud til den store vej, den asfalterede, der går til Helsingør til venstre, først igennem Ramløse altså, og til Sandet og Frederiksværk til højre, kan man se over til Bækkegården, hvor der er en kæmpestor so, der regerer over hele grisealden. Når den siger eet stort rungende ØFFF! tier alle de andre bomstille i flere minutter.

Det er meget mærkeligt, ligesom en stor magt. Alle griseungerne er løse i det frie. Når man vil prøve at klappe dem, og når at la stukket en hånd ned på ryggen af en, - giver de et hysterisk hvin

Vejby-Tibirke årbog 1985

og ryger baglæns i lokomotivfart, skelende ud af øjnene. Og Bondemanden bliver gal.

Skråt overfor den gård, på samme side som Gamlegården, oppe på bakketoppen før Ramløse, bor Holsteins. Tytte, som er Else Joh.V.s yngre søster og Ludvig Holstein. Han er også forfatter, men han skriver digte. Små smalle digte i små bløde skindbind med guld bogstaver, som han forærer til Mama. Og de er meget gode, siger hun.

Holstein er en høj, lidt duknakket mand med et meget stort, blødt ansigt og store, store ører. Hans hænder er mærkelige, meget varme og tørre og slutter blidt om ens egen hånd, der bliver så lille, inde i alt for stor, glat, øm hud.

Tytte og Holstein har ingen børn, men jeg tror, de kan lide, at vi kommer og besøger dem. Jeg er der tit. Jeg leger jo ikke så meget med de andre børn. Jeg mere hører og ser og Tytte holder meget af mine blomsterbuketter. Hun synes de er pæne. Jeg husker ikke rigtig, hvad vi siger. Men vi snakker om alt muligt, om alt, hvad der er sket i de andre huse og jeg kan altid fortælle, hvem der er syge.

Da Ulrik havde den forfærdelige hændelse med krudtet, han ville springe i luften nede i mosen, talte vi meget om det. Hvad det var, han skulle sprænge, ved jeg ikke, men det ville ikke gå af. Så gik han hen for at se, hvad der var i vejen og bøjede sig, og så røg det, lige op i hovedet på ham. Hans øjenbryn og selv øjenvipperne blev svedet af. I mange dage, mens han ligger i seng med bind for øjnene, er vi alles ammen i hele Tibirke bange for, han skal blive blind. For det er vel det værste, der kunne ske Ulrik, som ser alle de mindste ting og dyr. Men det går godt. Han ser sjov ud uden de mørke øjenvipper og bryn. Men de gror ud igen.

Man kunne høre det grufulde brag overalt i bakkerne.

Møhl ved sit arbejdsbord

Jeg når lige fra Rims den eftermiddag tilbage til Møhls inden Møhl begynder at rive nye skinnende flotte oliefarver. Han har en glasplade liggende på et bord og river med nogen runde, tunge glasstøtter, der er fladt slebne, men matte i bunden. Farven ligger som støv i bunker, øverst på pladen. Møhl tager en tilpas mængde farve med en spatel og hælder et par dråber kogt linolie på og starter med lange runde svingebewægelser at blande linolien ind i den tørre farve. Han gør det om og om igen, så absolut al farven bliver til en glinsende lind farvegrød, som efter 6. eller 7. omgang med en anden spatel hældes ned i den åbnede bund af en tom ny tube, der dunkes forsigtigt ned i bordet, så farven glider ind i alle kroge og luften bobler ud. Måske skal der 3 småhøje med farvepulver til

en ny fuld tube, men Møhl arbejder tålmodigt og sejt. Han kan lide det, siger han, og det er meget billigere, for oliefarver er meget dyre. For mig ligner det gammeldags hekseri. Billedet af Møhl og de pragtfulde farver står helt levende for mine øjne, altid.

Jeg kan bare ikke forstå, at hans billeder bliver så brune i det, når farverne i sig selv er så skinnende. Mama, som er malerinde, siger også noget ubegribeligt »malerisk« om det.

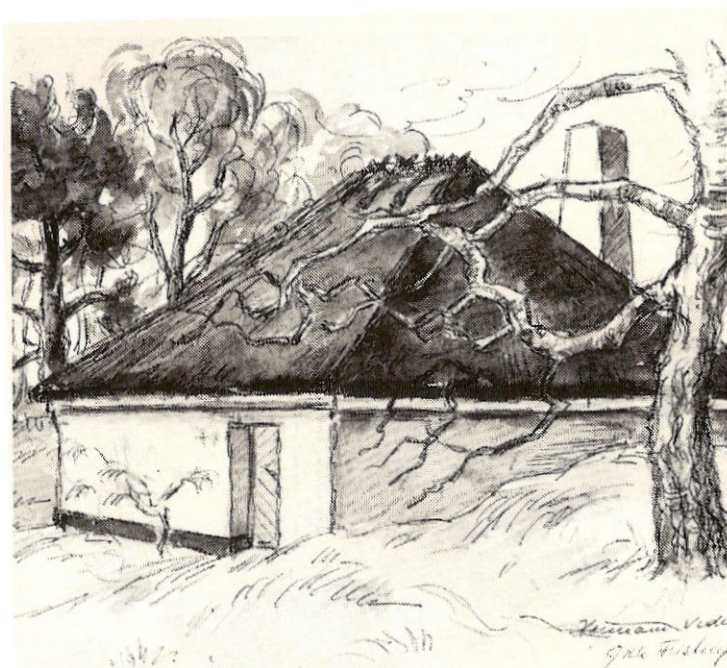
Ingen voksne aner, hvor spændende det er at gå i skoven og mosen med Ulrik, en dag, når han selv vil have en med. Så er fræg og haletudser og meget mere noget helt almindeligt noget, som han ved, hvor er og hvor langt er kommet. Så, lige med et standser han en med en håndbevægelse og fløjter en ganske bestemt lyd, høj eller lav, een lang rolig, dyb tone eller en masse bitte, trillende, skingrende høje - og så pludselig sidder en lille fin fugl af en særlig slags i hans hår, på skulderen eller ganske tæt ved på en gren. Og den kommer helt hen til hans hånd og kigger forundret på ham med det ene øje.

Jeg står musestille. Så siger de farvel og fuglen flyver lidt forvirret, småsyngende, sin vej igen.

Når vi skal efter snoge og hugorme, må jeg helst have gummi-støvler på. For i mosen har ikke alle hugorme zig-zag ned ad ryggen.

De er sorte ligesom snogene uden den gule plet bag øjnene. Ulrik fanger hugorme med en gaffelgren, ned over halsen lige bag hovedet, han kan også tage dem med de bare hænder, ganske stille. Han tager dem med to fingre lige bag ørespalterne og kniber godt til, roligt og fast. Hugormen kan intet gøre andet end sno sig lidt, i slyng, ned langs den lange krop.

Men da Idas lille datter Mikaia en sommerdag står bomstille i grøftekanten ved åen i Vedels skovs tykke og betragter en hugorms kamp med et pindsvin og Gerda kommer forbi og bliver bange, og Mikaia frejdigt siger: »Du stal itte være bange. Når jaj møjer en hudorm så tæjer jaj den bare på hojet!« prøver Ulrik at fortælle os unger lidt mere om, at det ikke er sålet for andre, som det ser ud til at være for ham. Men der sker aldrig os unger noget alvorligt.

»Vedels atelier« tegnet af Grethe Fristrup 1984

Alle de hugorme Ulrik, og nu også Mads fanger, bliver for mange til Møhls selv. Og med årene bliver det en stor sport at slå især de sorte hugorme i mosen ihjel, for de er farligst for folk, der skal skære tørv i mosen. Hvis vi en dag har to-tre dræbte orme med hjem, flår Ulrik dem og hænger skindene til tørre. Det hænder vi går ned til broen over åen og gennem skov tykningen, hvor Herman Ved el har sit atelier inde til højre, og frem til den grusede landevej, hvor Ved eis garage ligger, lige overfor deres hus. Her breder Ulrik så et særlig fint skind omhyggeligt ud og smækker det op, måske ved siden af et der hænger der fra før, som Peter Tutein, Bitte Vedels ven og mand har fanget. Garagedøren står så frit, at alle forbicyklende kan se, hvor mange hugorme, man har fået nedlagt. En ordentlig trofævvæg.

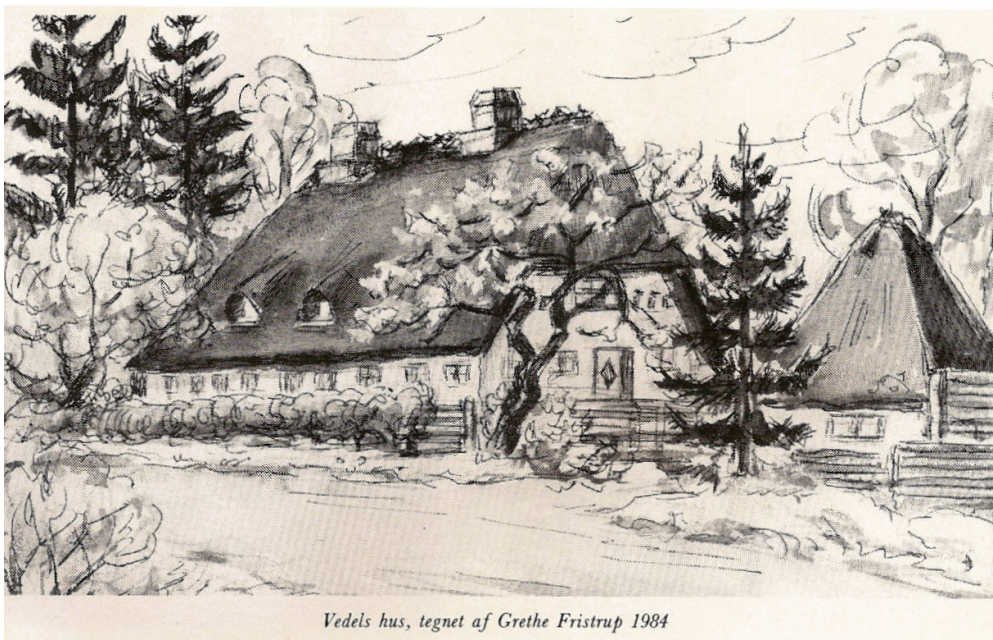
»Efter middagen« fra v. Gerda Møhl, Lise Benzon, Gyuri Kunwald, Caesar Kunwald og Ellen Kunwald

Det kan være, klokken er 3 om eftermiddagen -- og vi går ind til tante Karen, som også har sovet til middag og nu plejer at være parat til at drikke te.

Måske er det en af de dage, tante Karen selv har bedt vennerne, også Benzons fra Ramløse Sand, Otto Benzons kone Ellen og deres to døtre Lise og Mette, til koncert. Børn er også velkomne, hvis vi kan sidde stille uden at snakke. - Det er nu, Mads måske skal spille violinstemmen til en sonate eller koncert. Tante Karen er fuldkommen umulig at snyde musikalsk. Hun er streng men også storsindet og alle kan lide hende. En eller to somre spiller min anden norske kusine, Harriet, Esthers søster, firhændigt med tante Karen. Nogen gange er der en anden, der kan spille et andet strengeinstrument sammen med Mads.

Mads spiller i Københavns radioorkester og så er han koncertmester i Tivoli og hedder egentlig Richard Madsen.

Vedels hus er dybt. Det ligger dybt under et mægtigt tungt stråtag, og der er dybe sofaer og stole, og man ser ud på landevejen fra bunden af de høje smalle vinduer. Her er mørkt og køligt - og så husets krydrede lugt er kølig - med noget grønt, sildrende lys

ind, oppe og sidelæns fra. Tante Karen er ikke særlig høj. Hun er klædt i alle slags lange bløde lag af hvide ruchede bluser og jakker, omtrent som Rims, men tante Karen har også en af tungere, brunt og gyldent fløjl øverst.

Det er som om, hun lever nede på bunden af dette hus, på de brede mørkebrune gulvbrædder. Hun rager ikke meget længere op end jeg.

Og jeg kan aldrig forstå, at det er hende, tante Karen, som får det store flygel til at synge så dybt og klangfuld t, nogen gange i et tordnende brus. Men når man tager hende i hånden, er der en kolossal kraft i hendes lange, fint blåårede, glatte hænder. Tante Karen bruger lorgnetter og ser forfærdelig nøgen ud uden dem. Det er, som om hun mangler et vigtigt stykke tøj, når hun et øjeblik tager dem i den venstre hånd og med den højre gnider den dybe, svagt rødlige kløft over næsen, hvor de sidder klemte fast.

Onkel Herman er høj og meget elegant med lyse gamacher og monokel. Han er sjælden og lidt utryk at møde. Han ligner slet ik-

Vejby-Tibirke årbog 1985

ke en mand, som er gift med tante Karen. Han og deres datter Bitte, ligner hinanden i smilet. Det ser ud som det altid smiler af noget morsomt ved en.

Han er også maler, men mest portrætmaler og han har malet et billede af vores mor, hvor hun ser så ked ud af det, selv med lange røde ørenringe på. - Han er så forskellig fra Møhl. Onkel Herman maler mest i sit atelier. J eg ved ikke rigtig, hvad de synes om hinandens billeder. Men de snakker mest kunst i hvert sit hus.

Bitte, eller rigtigt Birgitte, er deres datter. Hun er enebarn. Stor og blond og »lidt for tyk«. Med et drillende, æggende smil og en smittende latter og lyse rød/hvide kinder. Jeg kan både lide hende og ikke. Hun slår som et lyn ned på ens mest hemmelige fejl.

Hun og Harriet bliver bedsteveninder - og så driller hun mig gudskelov, ikke mere så meget.

Her er en helt særlig stemning, her, når vi kommer til te og hører musik. Alle kommer frivilligt og alle dem, der spiller, spiller hengivent og af lyst, men det er slet ikke for sjov. Det er meget alvorligt at spille god musik og det er en underliggende streng regel, at alle gør sit yderste. Det er en selvfølge - og det smitter af på os børn, som lytter, først til musikken og bagefter til den mere eller mindre uforståelige kritik og diskussion af

hinanden som foregår mellem spillerne, ført an af tante Karen, som alle hører på med dyb respekt - og lærer af. Her passer også alt sammen, farverne og lydene og lugten på sin egen helt anderledes måde.

Ikke alle kommer hver gang - Ulrik bestemt ikke. Det bliver for højtideligt, når han er midt i noget praktisk, f.eks. at grave tørv i mosen, sorte, glatte tørv, der skinner om kap med hans svedige brune ryg. Så må han vaske sig og tage skjorte på - - Gaga er heller aldrig med.

Det er mærkeligt, helt lyst og støvet og almindeligt at komme ud på landevejen bagefter og tage sin cykel og køre hjem efter sådan en eftermiddag, men jeg synes mest, den kildrende stemning af strenghed og vidunderlige dejlige toner og klange gør solskinnet endnu mere varmende og omfavnende.

I VedeIs have står der også en figur af Gaga. Først i nogen år - er det Leda uden Svanen. Det var frygtelig besværligt at få den på

Vejby-Tibirke årbog 1985

plads og både Gerda Møhl og Ulrik hjælper til. Senere kommer Århuspigen til at stå på brøndlåget, for enden af havegangen med tykke duftende lavendelhække.

En dag, henimod slutningen af sommeren; er vi en hel masse mennesker, der aftaler svampetur. Det skal helst lige have regnet og vi skal gå langt i de våde blade, helt ind til Brantebjerg, over flere brandbælter i Hegnet og have mad med.

Det er der de gror, kantarellele - under det tætte nåletæppe fra gran og fyrretræer. De er gule og glatte og faste og de små er helt runde og buttede. De store bliver uregelmæssigt og flot bølgende, mere orange, i hatten. Vi skal plukke mange og gøre det hurtigt, for nu bliver det tidligere mørkt og der går mange kantareller til en stegepande. De smager himmelsk, så vi unger gør os umage.

Først er de svære at se og skelne fra de gule blade, men pludselig vender det i ens øjne og så myldrer det med kantareller overalt. De store er smukke og klare i formen med riflede lameller langt ned ad stilken, når de har fået lov at stå i fred for snegle og biller. De lugter stærkt og krydret og specielt kantarelsk alle barndoms-somrene igennem. Jeg glemmer helt at blive træt af at gå skråt med fødderne så længe på Brantebjerg, og at der er lang vej til stenten ved Clemmensens, før vi kommer hjem.

Hos os tør vi ikke plukke andre slags svampe end kantareller og en gang imellem store brune Karl Johan sop. Men en aften er vi bedt til sen middag hos Møhls og der har de lavet to store terriner, fyldt med kulsorte stegte blækhatte, som de siger slet ikke er giftige, når de er sorte. Jeg og Mama er meget spændt på, om vi er levende næste dag. De smager slet ikke sort, men helt almindeligt dejligt og vi er levende dagen derpå.

Det er også her i Hegnet, »Vi går vild«, Gaga, Van og jeg. Vi går og går og jeg opdager med et, »vi går i ring«, mens det bliver mørkere og mørkere. Vi er overhovedet ikke så langt borte som vi tror, og lige efter, vi har svinget til den modsatte side, er vi ude ved landevjeen og lyset og kommer endelig hjem til Mama og varme og gult petroleumsllys og mad. Det var næsten lidt for spændende, men alligevel sådan en sød mæt træthed - og jeg er meget stolt af, at vi sammen hittede ud af skoven, jeg og Gaga.

Kai Nielsens figur »Leda uden svanen« får sin plads i Vedels have

Af og til, når vi kommer cyklende på vores landevej og runder hjørnet om Joh. V.s trappe, på vej til Tisvilde Lunde, møder vi Hans Seedorff og hans kone Spinne Vinne. Han er også digter og digter viser, som skal synges. Han er 'en spinkel, lys og munter mand. Sådan ser han ud, men Spinne Vinne ser så høj ud og har mørkt hår med skilning i midten, stramt og glat ned om ansigtet, og så har hun en utrolig, mørkeblå dyb stemme.

Jeg er lidt bange for hende, når jeg står af og siger goddag, men de er altid søde og venlige. Vi kender ikke Seedorffs godt, tror jeg. Ikke vi unger.

De bor »Bag Rumpen« i et hus med mange mærkelige ting i fra fremmede lande og rejser.

Derinde, - Bag Rumpen et sted, bor også Gagas ven, Ivar Bentsen med sin kone Helle og sønnen Vil. Ivar er arkitekt og var sammen med Gaga, da de lavede Blågårds Plads. Huset og I var og Helle er næsten lige så lyse og hvide i det, som oppe hos Joh. V's.

Der er langt til Lundene, forbi købmandshuset i krydset med de to ældre frøkener Westfalen. De står vaklende på høje stiger, når de skal nå helt op i hylder og skuffer, når Mama skal købe cigaretter, før vi besøger Julius Paulsens. Men vi kommer der ikke så meget alene, vi unger. Julius's børn er jo store, næsten voksne, desuden.

Det er først da Gaga er død, vi kommer til at bo i Lundene i et par år. Og da er vi meget oppe hos Julius, den vidunderlige maler, der er ligeså elskelig som Hubert - og morsom! Da bor Ingers billedhuggermand, Hugo Liisberg der også. Han kan kun se med det ene øje, så Mama hjælper ham tit med »at se rundt om skulpturerne, - se perspektiv og rum,« som de siger.

Det er han meget glad for og beder hende ofte om det. Hun ved jo næsten lige så meget om figurer som han, siger han. »For du har jo været gift med Kai«.

Når alt er blevet gult og rødt og det er mørkt kl. 5 om eftermiddagen og alle er rejst til byen - alle undtagen Møhls, de eneste som er lige så sene som vi unger og Mama - skal vi køre på flyttelæs tilbage igen, til by og vinter. Det er ikke nær så sjov, for det er begyndt at regne og storme næsten hver dag.

Vejby-Tibirke årbog 1985

Og så skal vi igen bo på de underlige pensionater med sorteblå bladløse espaliertræer, fladet ud på murene. Der er så mange gamle damer, der lugter underligt og gammelt. og har forfærdelig lange gule, hornede negle. De sidder på forhøjninger ved vinduerne og kigger så sært på mig, fra siden.

Vi skal »holde bordskik« ved lange borde med en hel mængde fremmede herrer og damer rundt omkring. Men de holder ikke bordskik, så Van siger tværs over bordet til en af dem: »Tag skeen ud af koppen, hr. Hansen«. Og der er en dame, der hele tiden strækker hals så langt for at høre, hvad alle siger, så Y an ikke kan lade være at hviske meget højt: »Mama, se, SE Mama, hun ligner gasen i Tibirke«.

Det er først den vinter, hvor Gaga dør, at vi lige har fået en ny dejlig lejlighed ved søerne, Dosseringen 87, mess.

Han sidder een gang i alt fald, i en af de store blå lænestole ved kaminen og læser H. C. Andersen med os på skødet, før han skal på klinik og opereres.

Hele efteråret, mens vi flytter ind og Mama gør det så fint og vi unger får et stort værelse og to blå undulater, rejser han meget syg til London og Paris.

Vi bor eet år til i Fiskers Hus. Men den næste sommer er alt anderledes. Jeg er frygtelig forkølet, hele tiden. Også den dag, Pé Ove Christensen kommer. Gagas ven og cementstøber. Ham elsker jeg så højt, for han ligner Gaga mest og er så mild og munter - og har et hul mellem fortænderne, hvor der er gået en trekant af hver tand.

Han tager mig på skødet og spørger, hvad der er i vejen. Mama siger, vi ved det ikke. Jeg er bare forkølet hver eneste dag og nyser i eet væk, især når jeg plukker blomster.

Det viste sig, at det var høfeber, der kom igen hver sommer.

Det var ligesom, jeg altid græd. Og det er smadder irriterende.

Perlemorsægget har lukket sig helt til. Den rene barndom i Bohrs gamle åbne verden, den varme sol og de muntre somre med det glitrende vand og de lange sandstrande - alle barnebillederne er en gang for alle tegnet over med lange sorte strimer.

*Nina Kai Nielsen
1983-84*

Kais datter Nina (6 år), malet 1924 af Kai Nielsen.

Møhl på Ramløse å, i baggrunden Bækkebroen

Mine tre fædre

Når jeg-tænker tilbage på dagene i Tibirke står de lysende og fulde af sol og sommer eller efterårsferie med regn og masser af »islændere« og vindjakker, og lige så sikkert at somrene havde cykler vi for rundt på, lige så sikkert var efterårsferierne gåturenes noget roligere bevægelsesform. Der var cykler at få, men vi gik mest og på bestemte steder.

Der var intet rituelt i det, men blot at sådan var det. Højest muligt var de kortere dage og mørke aftener skyld i, at vi holdt os nærmere husene.

Mine tre fædre havde forskellige måder at skuldre årstiderne på. Chr. Møhl, kaldet Møhl af alle, der overhovedet kom indenfor rækkevidde, fartede rundt på sin usandsynlige og høje cykel, fra det ene »motiv« til det andet. Han malede ofte på tre til fire billeder samtidig. Han var naturalist, så det battede, og da han i høj grad var præget af det lys han så, var billederne så afhængige af

Chr. Møhl ved staffeliet

solen og dens »stilling«, så det var med få timers »arbejdsfred«, han kunne blive et sted, inden han måtte videre til det næste. Sålænge et billede »var i gang« boede det hos en bondemand i nærheden, eller det stod godt dækket under et halvtag; men når det var færdigt, og han havde brugt en ekstra gang til at sikre sig, at hele billedet var i orden, kom hjemførelsen.

Stadig på cyklen, men nu balancerede det ofte store billede på en selvopfundne bagagebærer, og ham selv tråd ende varsomt men målrettet og hele tiden parat med det ene ben til jorden, hvis det skulle gå galt. Jo, man skulle også være cykelakrobat for at være i hans branche.

Kun een gang kan jeg huske, det gik galt med hjemtransporten for ham, og så skete der ikke billedet noget. Han kom ovre fra Ramløse kanten, ned ad bakken fra Holstein og skulle kun ind ad sin egen vej, da vinden fik tag i det store skilderi, og hurtig som Møhl var, havde han fat i billedet med begge hænder og lod cykel være cykel, her gjaldt vigtigere ting; hvordan han sprang ud over cyklen uden at skvatte i den, må guderne vide, men da han endelig faldt, i grøften, var det med skilderiet over sig, farvesiden opad og uden for fare, men han måtte vikles ud af sejl garn og andre ting og sager, og han ømmede sig noget. Det eneste, der betød noget, var billedet og cyklen; billedet var intakt! Kunne cyklen trille endnu? Jo så gu', og så trak han det sidste stykke hjem.

Mange gange var det helt nye ting, han viste frem til Gerda og os andre. Han ville ikke forstyrres, når han malede, men jeg ved ikke rigtig, hvordan jeg kom i kridthuset hos ham, men en dag vi mødtes, spurgte han, om jeg ville med ud og se noget, og selvfølgelig ville jeg det. Havde jeg ikke haft lyst, så fik jeg det, blot ved »æren« af at blive spurgt.

Det viste sig, at han skulle »plante« et træ, som ikke groede, hvor han havde brug for det, så vi måtte fragte billedet hen til træet, og så vandre rundt til træets struktur, hældning og fornemmelse passede til billedet ellers, og så malede han det, så det passede ind, groede der, hvor det skulle.

Det var starten. Siden har jeg været med mange gange; men da jeg ikke havde den påpasselighed, som han, var mine studier af kortere varighed.

Jeg stod i malerlære, og det var kun i korte lørdag-søndag glimt, jeg kunne komme ud fra København, så det blev ved de små studier.

Men han var fuld af hjælp til mig ulærte, famlende. Han var altid på vej men stoppede op, hvis der var noget, han kunne give fra sig. Han var metodisk og myreflittig. Om sommeren stod han op ved femtiden, fik sig noget grød, tror jeg, og så kunne han nå i alle fald eet billede, før han kom hjem omkring til frokost, og et billede inden han igen skulle hjem at spise middag. Så sov han til middag, drak the, og han nåede gerne et billede til inden aftensmaden, og så rev han sine farver selv, og ved titiden gik han til køjs. Han

Model og kunstner, Herm. Vedel ved sin palet

var som et urværk, folk stillede urene efter ham, og onde tunger påstod, at Andersen på Bækgården engang måtte gå uden middagssøvn, fordi det regnede og Møhl ikke kom.

Som lille dreng så jeg denne høje vist egentlig generte mand i sit hvide drejlstøj på vejen til og fra, som typen på en mand, der har så travlt, at vi andre må løbe for at nå med.

Møhl var den eneste »hjemmefødding« af hele kunstnerkliquen, idet han var 4 år da hans far fik provstekaldet i Ramløse ca. 1880.

Huset de boede i var bygget af arkitekt Plesner i 1911 - 12 på et engstykke Møhl havde elsket siden han var dreng, saa det var i dobbelt forstand hjerteblood han øste af, naar han malede sine lærreder.

Herman Vedel var en helt anden type. Han arbejdede mest i atelieret nede i mosen. Det lyder så fantastisk, men det var skilt fra huset med vejen, et stykke lavt moseland, hvor nogle birke og elletræer skjulte atelieret fra vejen, og så snart man nåede hen til det lille, næsten kvadratiske hus, begyndte de underligste ting at ske. Jeg tror ikke, der skete ting virkeligt, men i min fantasi var der så mange ting forbundet med mosen og Herman og tante Karen, så

det tog mange år, før jeg fattede storheden i dem og deres venskab. Det var nok min lidenhed, der i begyndelsen satte sit præg på forholdet, for efter som jeg groede til, blev Hermans og mit venskab af langt snævrere art. Det var mest i byen, at han og jeg gik vore småture, og hvor han talte om os »nye og yngre« til forskel fra hans egen generation. Men det var med en lykkelig følelse af, at få lov til at »være med« mens de voksne snakkede. Det var kun sjældne gange, jeg så ham »arbejde«. For det første var døren lukket til atelieret, og Gud fri os for at larme i hans nærhed, men han lagde penslen, når vi kom anstigende. Der var tydeligt en tid til hver ting. Der gik tiden også på skinner, men jeg har fornemmelsen af, at fordi Herman var atelier-arbejder mere end han var »ude«, var det mere et spørgsmål om lys i det hele taget, end et specielt lys, skønt, hvis han havde startet et billede kl. 5 (17), så var det et eftermiddags billede. Han var så udpræget portrætmaler, og nu hvor jeg har fået øjne at se med, kan jeg altid kende hans portrætter, ligegyldigt hvor jeg finder dem. Det kan være, det er »ligegyldige« personer, men for Herman var ingen »ligegyldige«. Der var altid et eller andet, der tiltrak sig opmærksomheden, og som der blev gjort en masse ud af.

Vi mødtes, når han gik sin morgentur. Så passede jeg ham op, og så slog vi følge resten af vejen, snakkede alvorligt, grinede, og det slog mig altid, hvor helt anderledes han var, end andre jeg kendte. Egentlig er det vist noget sludder, men hvor han kunne forklare en ting med ord, måtte Møhl vise, hvad han mente, men informationerne var af »ens værdi«. Det var som om jeg blev hjulpet »på vej«, og ikke altid med andres viden.

Ikke at de skjulte det, men det var noget, de gjorde, for sådan var det at være ældre, sådan var det at være vidende, man gav det videre til næste slægtled, selvfølgelig.

Han var kritisk og gemte længe på arbejder, som nok var dårlige, men som dog havde eet eller andet, der kunne »bruges«. Et pragtfuldt lille portræt af min moder fik jeg, med den klausul, at jeg skulle beskære billedet kraftigt - og det skete, d.v.s. det var oprindeligt et kæmpeportræt, men ved hjælp af saks og mindre blendramme blev det så stort, det »kunne blive« .

Om begge fædre var der det at sige, at jeg altid havde en fornemmelse af hollandsk lys og ægthed. Der var så afgjort noget udansk ved dem. Var det den store hjælpsomhed? Men den kendte jeg fra anden side. Deres hjem var i høj grad særprægede, men det kunne godt være andres fortjeneste, og farverne de brugte, var ikke specielle og anderledes; det er et spørgsmål, om det ikke kun er mig og mine op-gennem-tiden huskede særpræg fra barndommens dage, der spiller mig et puds; men hvis man har set en af Møhls store udsigter over Arresø, eller en eller anden af Hermans redaktører af en avis, hvis portræt hænger mellem andre portrætter, så husker man lysets høje klare flader og intensiteten i portrættets ansigt eller forholdet mellem ansigt og hænder. De kunne deres kram de to.

Min tredie fader var også maler, men rigtig sydfra. Det var Caesar Kunwald, ungarsk portræt og landskabsmaler. Han stod mig nærmere end de to andre, eftersom han var gift med min plejemoder. Egentlig hørte han ikke til mellem Tibirke folkene; han var kommet til efter at »myten« var skabt og »landet havde taget præg« efter de særlige folk, der beboede det, men han var nu også tydelig, hvor han færdedes. Han var høj og meget smal med et gråskægget følsomt ansigt, der altid smilede venligt, næsten genert. Jeg havde altid en sikker og fortrolig følelse af at være »blandt venner« sammen med ham. Jeg tror aldrig jeg har set ham gal i hovedet, men nok trist og bekymret.

Hitlertiden kunne nok kalde fortvivlelsen frem i manges øjne, og huset summede om sommeren af ungarsk og tysk tale, så huset i folkemunde hed »cirkus Ellen«.

Han var elskeligheden selv, og i mine fortravlede ture ind og ud fra byen, hvor penselvask et c. altid skulle ske lige midt »i maden«, som det hed, var han altid den, der påtog sig penslerne sammen med sine egne. Jeg skulle kunne male lige til det sidste.

Han var også atelier-maler foruden, at han gik ud i landskabet, men han brugte naturen anderledes. Han ville noget med den. For ham var naturen noget kulisseagtigt, hvor der skete andre ting; de egentlige. Han var en god og hengiven maler, og hans portrætter

C. Kunwald ved staffeliet

var talrige, men hvor Herman og, Møhl i deres kunst virkede hollandske, var Caesar tydelig ungare. Det var, som om han døjede mere med varmen. De andre havde hav og kanaler i og om sig, Caesar kun tørt steppegræs.

Han var en del af min læretid, og en masse ting, jeg gør idag, ved jeg at være inspireret i af ham.

Jeg sad altid ved siden af ham til middagsbordet, og fik vi øllebrød eller rødgrød eller noget andet, vi kunne »lege med«, så gjorde vi det, og altid til Ellens misbilligelse. Vi kunne, når vi skulle hælde fløde på rødgrøden, hælde den inde på midten af grøden, og

så »hjælpe« fløden ud i forskellige former med skeen. Vi grinede og pjattede og havde det skægt og trak de andre ved bordet med ind i legen, men vi blev upopulære af det.

Men det gentog sig, sommer efter sommer.

Han eksperimenterede med forskellige olier og pigmenter, var vist oprindelig kemisk ingeniør, tror jeg, og hans atelier duftede af alle mulige fernisser og lakker. Det var fantastisk spændende at komme i hans »giftkokeri«, som han sagde, for det havde jo noget at gøre med mit eget fag, der på den tid endnu var spændende og ikke præget af gør-det-selv ideens alt udslettende

juks. Og han kunne spørge, og snakke »fag«. Vidste jeg noget, han ikke havde fundet ud af, spurgte han, og var ikke bange for at vise, at her var der noget, han ikke kendte. Jeg kunne ådre, og det måtte jeg fortælle 'ham om og vise. Jeg tror nok, han vidste det, men så var det på en anden måde.

For dem alle tre gjaldt: at jeg ikke et øjeblik blev glemt som værende ung og ulært. Det var deres særkende: at kultur var noget fællesejet, noget man skulle give videre til næste generation, det var ikke et produkt, man lavede, men en måde at leve livet på.

Yan

Portræt malet af
C. Kunwald 1939

Grethe Fristrup: Johs. V. Jensens hus 1984, akvarel

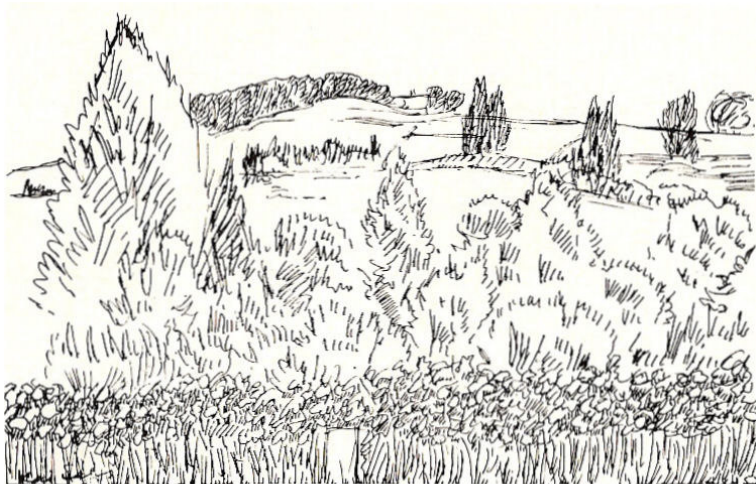

Den gamle Skole, Tibirke Bakker

I 1949 begyndte vi at se os om efter et hus i Tibirke Bakker. Vi havde et pænt lille træhus ovre ved Vejby Strand, et hus vi holdt meget af, fordi det lå nær ved vandet, og fordi der var en dejlig have med bær og blomster. Men det var alt for lille til en familie med fem børn i alle aldre. Dertil kom, at min mand, maleren Kai Sass (1898-1957) intet atelier havde og ingen steder at gemme sine grejer. Og hvad der var allerværst, hans landskabsmotiver forsvandt. De vidtstrakte kornmarker blev lidt efter lidt udlagt som sommerhusgrunde, og de huse, der blev bygget på disse grunde, var flikket sammen af bygningsdele fra nedrevne huse. Det var nemlig under krigen og de første år derefter forbudt at bygge nyt.

På sin særligt konstruerede cykel, hvorpå han kunne transportere lærred, malerkasse, etc., kørte Kai længere og længere væk, forbi Holløse-købmanden, Lundene og Tibirke Kirke over i Bakkerne. Her kunne han ånde, her var frie udsyn over landet med markerne og søen, og så var der Hegnet med graner og birketræer og store åbninger med lyse bøgetræer.

Så en dag så vi i en annonce, at der var et hus til salg i Bakkerne. Af sted på cyklerne! Og så viste det sig at være Den gamle Skole, et hus vi tit var kørt forbi uden at vide, at det var en tidligere skole. Der var ingen mennesker at se, så vi kunne frit gå omkring og se på det fra alle sider. Det første indtryk var, at det var alt for stort. Det kunne vi sikkert ikke klare. Men jo mere vi gik rundt og kiggede ind ad vinduerne, des mere blev vi klar over, at her var de muligheder, vi havde søgt efter for en malers arbejde, og dertil plads for både voksne og børn. Og helt overbevist blev vi, da vi så, hvordan haven skrånede op og gled naturligt over i bakkerne, og da der helt oppe fra toppen af det, vi senere kaldte »Jensens Bakke«, åbenbarede sig et uforglemmeligt panorama: Ellemosen, Arresø med sine små træbevoksede næs, og et stadig skift af dyrkede marker og skovbegroede strækninger, og ind imellem hvide gårde og kirkerne i Ramløse, Vejby og Valby, ja, helt til

Kai Sass: Mosen 1945

Frederiksborg kunne man se. Og vendte vi os mod nord, havde vi i baggrunden som en mørk mur, Hegnet, og der bagved var havet.

Nogle dage senere kom vi derover med nøgle og alle børnene. Begejstringen var stor. Det var en skøn augustdag, og jeg kan endnu se for mig vor ældste datter, dengang knap 15 år, og en veninde sidde på taget af udhuset med dinglede ben og spise æbler, som om hele herligheden allerede var vores.

Det var den slet ikke, og der gik mere end et år med forhandlinger med ejerne, før min mand med skødet i hånd den første november 1950 kunne rykke ind i huset med håndværkerne.

Et par ord om husets historie vil nok være på sin plads her.

Huset er bygget til skole i 1896 og fungerede som sådan, lige til 1936, hvor skolen fik en ny bygning i det gamle Tisvilde. Huset blev solgt, og den ny ejer var kgl. Skovfoged Carl Vilhelm Balsløw, der er gået over i litteraturen, fordi Hans Scherfig har brugt ham som model for en af personerne i romanen *Den forsvundne Fuldmægtig*, der udkom i 1938. Da havde Scherfig og hans familie, efter hvad jeg har fået fortalt, boet til leje et par år hos Balsløw. Endnu da vi overtog huset, var der i den vestlige del indrettet en lille lejlighed på to værelser med køkkenarrangement. Det var der, Scherfig boede.

Vejby-Tibirke årbog 1985

De nye ejere, der købte huset af skovfoged Balsløws dødsbo i 1945, vore forgængere, var en arkitektfamilie. Det var arkitekten, der lagde glaserede klinker i gulvet i det store rum, som man kommer ind i gennem hoveddøren fra vejen, og hvorfra en trappe fører op til loftsrummet. Det så så stateligt ud, at vi kaldte det hall'en.

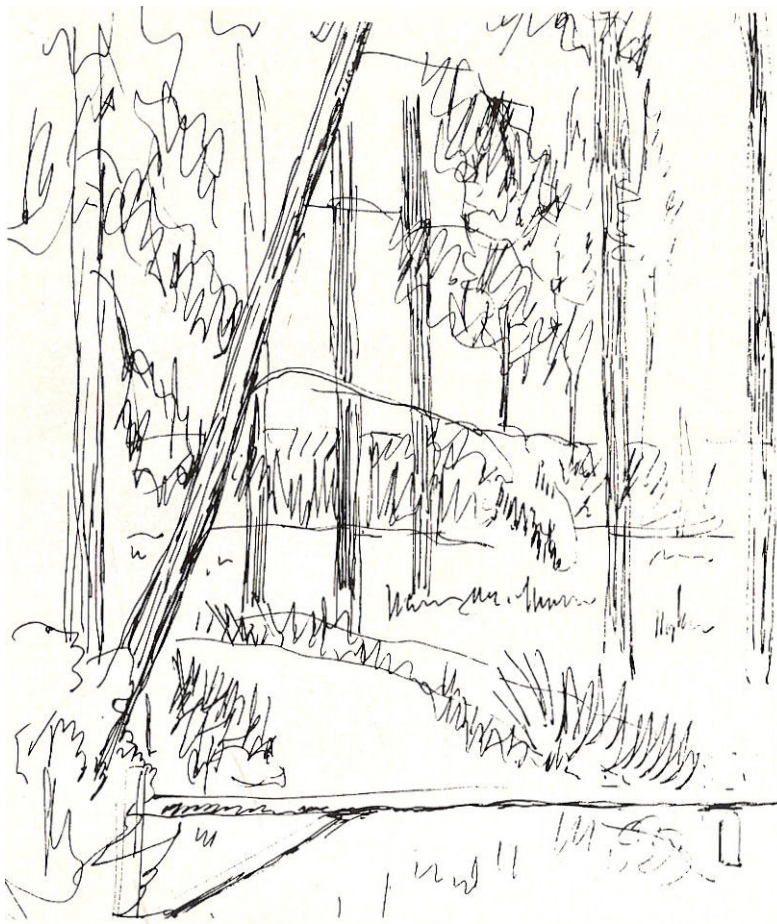
Først hen på foråret 1951, da ombygningen endelig var færdig, kunne maleren komme i gang med penslerne, og han var lykkelig over at bo midt i sin motivverden.

Kai Sass begyndte at male som purung. Vi har nogle billeder i familien, malet i Bergen, da han kun var en 17-18 år gammel. Al- ligevel havde han ikke mod til at blive kunstner, før mange år senere. Først i årene 1934-36, hvor vi boede i udlandet, på Mallorca, i Rom og Paris vovede han springet. Fra efteråret 1935 til hen på foråret 1936 gik han på Gromaire's malerskole i Paris. Han var en udpræget lyrisk begavelse, der arbejdede bedst, når det danske klima viste sig fra sin mildeste side, så lyset og farven smeltede sammen. Et særligt anlæg havde han for akvarellen, som han ikke mindst dyrkede meget på rejser.

Vor nærmeste nabo var fru Valborg Hertz, enke efter kunsthistorikeren Peter Hertz, der i mange år var inspektør ved Statens Museum for Kunst, og som selv var en ivrig kunstsamler. I de smukke stuer, som Åse Tving Jensens artikel i Vejby-Tibirke Årbog 1983 gav et kik ind i, blev vi snart hyppige gæster hos den gæstfrie gamle dame, der kunne fortælle så fornøjeligt om livet i Tibirke i gamle dage. Hun havde kendt og omgåedes alle kunstnerne og forfatterne og mange andre husbeboere derude i Bakkerne, Lundene, Tisvilde, i Ramløse, ja, helt fra Helsingør kom der gæster til hende.

Da fru Hertz's 70-års fødselsdag i 1953 blev fejret hos os, fordi vi havde bedst plads, var et repræsentativt udvalg af kunstnervernerI:le med.

William Scharff var den første kunstner fra Lundene, vi traf. Det skete, mens vi endnu boede ved Vejby Strand. Jeg skulle skrive en artikel om ham. Derfor blev det aftalt, at vi skulle komme over til Spaanekrogen. Der viste Scharff os sine malerier og fortalte mange interessante ting om sit arbejde. Derefter gik vi ind i Hegnet, forbi Horsekjæret og længere ind i granskoven, og

Kai Sass: Fra Hegnet 1951

William viste os, hvordan nogle af granstammerne var violette og andre orange, og han gav os et indtryk af skovens mystik, som han opfattede den. Det var iagttagelser, vi fik glæde af i vor egen oplevelse af skoven.

William og Ingeborg Scharff var utroligt gæstfrie, og hos dem mødte vi andre kunstnere fra Lundene, hvoraf flere blev vore nære venner. Det gjaldt især billedhuggeren Hugo Liisberg (død 1958) og tegneren og maleren Carl Jensen (død 1961) og deres søde ko-

Vejby-Tibirke årbog 1985

ner, der, som de fleste ved, er døtre af Julius Paulsen. De lever begge og har stadig deres huse i Lundene.

Skiftet mellem det åbne landskab og skoven er det, der især er så betagende i denne egn af Nordsjælland. Skoven bliver man aldrig ked af at færdes i. Om sommeren kørte vi på cykel gennem Hegnet ud til Brantebjerg og Troldeskoven for at bade. Det var skønt at stå oppe på Brantebjerg og se ud over havet. Det var en udsigt, der blev malet flere gange. Dejlige var også de daglige gåture i Hegnet, til Galgebjerget eller måske helt til Bangs Høj og Enebærdalen. Men turen kunne også gå den modsatte vej til »Runde Elle« eller til vennerne i Lundene, men altid med en lille pose i lommen, for det tilfælde at vi skulle komme over nogle kantareller.

Så længe min mand levede, tilbragte vi juleferierne derude. Det var herligt for børnene at gå på ski og sparkstøtting og kælke, når der var sne, og det var der heldigvis ofte. Så drog vi af sted til skovfogeden for at udsøge os et stort flot juletræ og transportere det hjem på kælken. Det pyntede juletræ med lysene tændt tog sig pragtfuldt ud i hall'en og kunne ses langt borte fra gennem vinduerne.

Kun syv år fik Kai Sass i Den gamle Skole. Det sidste år, han levede, var særlig frugtbar for hans maleri. Den sidste separatudstilling, han holdt, det var i foråret 1957 hos Birch i Bredgade, blev en stor opmuntring for ham. Han solgte en del billeder, deraf et til Ny Carlsbergfondet. Fuld af arbejdslyst drog han ud til Tibirke med mange meter lærred og frisk farveforsyning. Men det var senere, end han troede. En augustdag i 1957 faldt han om ude i Bakkerne og døde et par timer senere uden at være kommet til bevidsthed.

Jeg arvede huset og beholdt det til den 1. januar 1983, så det nåede at blive ramme også om børnebørnenes leg. Det gode forhold til nabohuset i Valborg Hertz's tid er fortsat også efter hendes død i 1968 med venskabet med Peter Hertz's sønnesøn, civilingeniør Johan Hertz og hans kone, cand.merc.linj. Susanne Hertz og deres børn.

Else Kai Sass

Møhl på Ramløse å, i baggrunden Bækkebroen

Mine tre fædre

Når jeg-tænker tilbage på dagene i Tibirke står de lysende og fulde af sol og sommer eller efterårsferie med regn og masser af »islændere« og vindjakker, og lige så sikkert at somrene havde cykler vi for rundt på, lige så sikkert var efterårsferierne gåturenes noget roligere bevægelsesform. Der var cykler at få, men vi gik mest og på bestemte steder.

Der var intet rituelt i det, men blot at sådan var det. Højest muligt var de kortere dage og mørke aftener skyld i, at vi holdt os nærmere husene.

Mine tre fædre havde forskellige måder at skuldre årstiderne på. Chr. Møhl, kaldet Møhl af alle, der overhovedet kom indenfor rækkevidde, fartede rundt på sin usandsynlige og høje cykel, fra det ene »motiv« til det andet. Han malede ofte på tre til fire billeder samtidig. Han var naturalist, så det battede, og da han i høj grad var præget af det lys han så, var billederne så afhængige af

Chr. Møhl ved staffeliet

solen og dens »stilling«, så det var med få timers »arbejdsfred«, han kunne blive et sted, inden han måtte videre til det næste. Så længe et billede »var i gang« boede det hos en bondemand i nærheden, eller det stod godt dækket under et halvtag; men når det var færdigt, og han havde brugt en ekstra gang til at sikre sig, at hele billedet var i orden, kom hjemførelsen.

Stadig på cyklen, men nu balancerede det ofte store billede på en selvopfundne bagagebærer, og han selv trådte varsomt men målrettet og hele tiden parat med det ene ben til jorden, hvis det skulle gå galt. Jo, man skulle også være cykelakrobat for at være i hans branche.

Kun een gang kan jeg huske, det gik galt med hjemtransporten for ham, og så skete der ikke billedet noget. Han kom ovre fra Ramløse kanten, ned ad bakken fra Holstein og skulle kun ind ad sin egen vej, da vinden fik tag i det store skilderi, og hurtig som Møhl var, havde han fat i billedet med begge hænder og lod cykel være cykel, her gjaldt vigtigere ting; hvordan han sprang ud over cyklen uden at skvatte i den, må guderne vide, men da han endelig faldt, i grøften, var det med skilderiet over sig, farvesiden opad og uden for fare, men han måtte vikles ud af sejl garn og andre ting og sager, og han ømmede sig noget. Det eneste, der betød noget, var billedet og cyklen; billedet var intakt! Kunne cyklen trille endnu? Jo så gu', og så trak han det sidste stykke hjem.

Mange gange var det helt nye ting, han viste frem til Gerda og os andre. Han ville ikke forstyrres, når han malede, men jeg ved ikke rigtig, hvordan jeg kom i kridthuset hos ham, men en dag vi mødtes, spurgte han, om jeg ville med ud og se noget, og selvfølgelig ville jeg det. Havde jeg ikke haft lyst, så fik jeg det, blot ved »æren« af at blive spurgt.

Det viste sig, at han skulle »plante« et træ, som ikke groede, hvor han havde brug for det, så vi måtte fragte billedet hen til træet, og så vandre rundt til træets struktur, hældning og fornemmelse passede til billedet ellers, og så malede han det, så det passede ind, groede der, hvor det skulle.

Det var starten. Siden har jeg været med mange gange; men da jeg ikke havde den påpasselighed, som han, var mine studier af kortere varighed.

Jeg stod i malerlære, og det var kun i korte lørdag-søndag glimt, jeg kunne komme ud fra København, så det blev ved de små studier.

Men han var fuld af hjælp til mig ulærte, famlende. Han var altid på vej men stoppede op, hvis der var noget, han kunne give fra sig. Han var metodisk og myreflittig. Om sommeren stod han op ved femtiden, fik sig noget grød, tror jeg, og så kunne han nå i alle fald eet billede, før han kom hjem omkring til frokost, og et billede inden han igen skulle hjem at spise middag. Så sov han til middag, drak the, og han nåede gerne et billede til inden aftensmaden, og så rev han sine farver selv, og ved titiden gik han til køjs. Han

Model og kunstner, Herm. Vedel ved sin palet

var som et urværk, folk stillede urene efter ham, og onde tunger påstod, at Andersen på Bækgården engang måtte gå uden middagssøvn, fordi det regnede og Møhl ikke kom.

Som lille dreng så jeg denne høje vist egentlig generte mand i sit hvide drejlstøj på vejen til og fra, som typen på en mand, der har så travlt, at vi andre må løbe for at nå med.

Møhl var den eneste »hjemmefødding« af hele kunstnerkliquen, idet han var 4 år da hans far fik provstekaldet i Ramløse ca. 1880.

Huset de boede i var bygget af arkitekt Plesner i 1911 - 12 på et engstykke Møhl havde elsket siden han var dreng, så det var i dobbelt forstand hjerteblod han øste af, naar han malede sine lærreder.

Herman Vedel var en helt anden type. Han arbejdede mest i atelieret nede i mosen. Det lyder så fantastisk, men det var skilt fra huset med vejen, et stykke lavt moseland, hvor nogle birke og elletræer skjulte atelieret fra vejen, og så snart man nåede hen til det lille, næsten kvadratiske hus, begyndte de underligste ting at ske. Jeg tror ikke, der skete ting virkeligt, men i min fantasi var der så mange ting forbundet med mosen og Herman og tante Karen, så

det tog mange år, før jeg fattede storheden i dem og deres venskab. Det var nok min lidenhed, der i begyndelsen satte sit præg på forholdet, for efter som jeg groede til, blev Hermans og mit venskab af langt snævrere art. Det var mest i byen, at han og jeg gik vore småture, og hvor han talte om os »nye og yngre« til forskel fra hans egen generation. Men det var med en lykkelig følelse af, at få lov til at »være med« mens de voksne snakkede. Det var kun sjældne gange, jeg så ham »arbejde«. For det første var døren lukket til atelieret, og Gud fri os for at larme i hans nærhed, men han lagde penslen, når vi kom anstigende. Der var tydeligt en tid til hver ting. Der gik tiden også på skinner, men jeg har fornemmelsen af, at fordi Herman var atelier-arbejder mere end han var »ude«, var det mere et spørgsmål om lys i det hele taget, end et specielt lys, skønt, hvis han havde startet et billede kl. 5 (17), så var det et eftermiddags billede. Han var så udpræget portrætmaler, og nu hvor jeg har fået øjne at se med, kan jeg altid kende hans portrætter, ligegyldigt hvor jeg finder dem. Det kan være, det er »ligegyldige« personer, men for Herman var ingen »ligegyldige«. Der var altid et eller andet, der tiltrak sig opmærksomheden, og som der blev gjort en masse ud af.

Vi mødtes, når han gik sin morgentur. Så passede jeg ham op, og så slog vi følge resten af vejen, snakkede alvorligt, grinede, og det slog mig altid, hvor helt anderledes han var, end andre jeg kendte. Egentlig er det vist noget sludder, men hvor han kunne forklare en ting med ord, måtte Møhl vise, hvad han mente, men informationerne var af »ens værdi«. Det var som om jeg blev hjulpet »på vej«, og ikke altid med andres viden.

Ikke at de skjulte det, men det var noget, de gjorde, for sådan var det at være ældre, sådan var det at være vidende, man gav det videre til næste slægtled, selvfølgelig.

Han var kritisk og gemte længe på arbejder, som nok var dårlige, men som dog havde eet eller andet, der kunne »bruges«. Et pragtfuldt lille portræt af min moder fik jeg, med den klausul, at jeg skulle beskære billedet kraftigt - og det skete, d.v.s. det var oprindeligt et kæmpeportræt, men ved hjælp af saks og mindre blendramme blev det så stort, det »kunne blive« .

Om begge fædre var der det at sige, at jeg altid havde en fornemmelse af hollandsk lys og ægthed. Der var så afgjort noget udansk ved dem. Var det den store hjælpsomhed? Men den kendte jeg fra anden side. Deres hjem var i høj grad særprægede, men det kunne godt være andres fortjeneste, og farverne de brugte, var ikke specielle og anderledes; det er et spørgsmål, om det ikke kun er mig og mine op-gennem-tiden huskede særpræg fra barndommens dage, der spiller mig et puds; men hvis man har set en af Møhls store udsigter over Arresø, eller en eller anden af Hermans redaktører af en avis, hvis portræt hænger mellem andre portrætter, så husker man lysets høje klare flader og intensiteten i portrættets ansigt eller forholdet mellem ansigt og hænder. De kunne deres kram de to.

Min tredie fader var også maler, men rigtig sydfra. Det var Caesar Kunwald, ungarsk portræt og landskabsmaler. Han stod mig nærmere end de to andre, eftersom han var gift med min plejemoder. Egentlig hørte han ikke til mellem Tibirke folkene; han var kommet til efter at »myten« var skabt og »landet havde taget præg« efter de særlige folk, der beboede det, men han var nu også tydelig, hvor han færdedes. Han var høj og meget smal med et gråskægget følsomt ansigt, der altid smilede venligt, næsten genert. Jeg havde altid en sikker og fortrolig følelse af at være »blandt venner« sammen med ham. Jeg tror aldrig jeg har set ham gal i hovedet, men nok trist og bekymret.

Hitlertiden kunne nok kalde fortvivlelsen frem i manges øjne, og huset summede om sommeren af ungarsk og tysk tale, så huset i folkemunde hed »cirkus Ellen«.

Han var elskeligheden selv, og i mine fortravlede ture ind og ud fra byen, hvor penselvask et c. altid skulle ske lige midt »i maden«, som det hed, var han altid den, der påtog sig penslerne sammen med sine egne. Jeg skulle kunne male lige til det sidste.

Han var også atelier-maler foruden, at han gik ud i landskabet, men han brugte naturen anderledes. Han ville noget med den. For ham var naturen noget kulisseagtigt, hvor der skete andre ting; de egentlige. Han var en god og hengiven maler, og hans portrætter

C. Kunwald ved staffeliet

var talrige, men hvor Herman og, Møhl i deres kunst virkede hollandske, var Caesar tydelig ungare. Det var, som om han døjede mere med varmen. De andre havde hav og kanaler i og om sig, Caesar kun tørt steppegræs.

Han var en del af min læretid, og en masse ting, jeg gør idag, ved jeg at være inspireret i af ham.

Jeg sad altid ved siden af ham til middagsbordet, og fik vi øllebrød eller rødgrød eller noget andet, vi kunne »lege med«, så gjorde vi det, og altid til Ellens misbilligelse. Vi kunne, når vi skulle hælde fløde på rødgrøden, hælde den inde på midten af grøden, og

så »hjælpe« fløden ud i forskellige former med skeen. Vi grinede og pjattede og havde det skægt og trak de andre ved bordet med ind i legen, men vi blev upopulære af det.

Men det gentog sig, sommer efter sommer.

Han eksperimenterede med forskellige olier og pigmenter, var vist oprindelig kemisk ingeniør, tror jeg, og hans atelier duftede af alle mulige fernisser og lakker. Det var fantastisk spændende at komme i hans »giftkokeri«, som han sagde, for det havde jo noget at gøre med mit eget fag, der på den tid endnu var spændende og ikke præget af gør-det-selv ideens alt udslettende

juks. Og han kunne spørge, og snakke »fag«. Vidste jeg noget, han ikke havde fundet ud af, spurgte han, og var ikke bange for at vise, at her var der noget, han ikke kendte. Jeg kunne ådre, og det måtte jeg fortælle 'ham om og vise. Jeg tror nok, han vidste det, men så var det på en anden måde.

For dem alle tre gjaldt: at jeg ikke et øjeblik blev glemt som værende ung og ulært. Det var deres særkende: at kultur var noget fællesejet, noget man skulle give videre til næste generation, det var ikke et produkt, man lavede, men en måde at leve livet på.

Yan

Portræt malet af
C. Kunwald 1939

Grethe Fristrup: Johs. V. Jensens hus 1984, akvarel

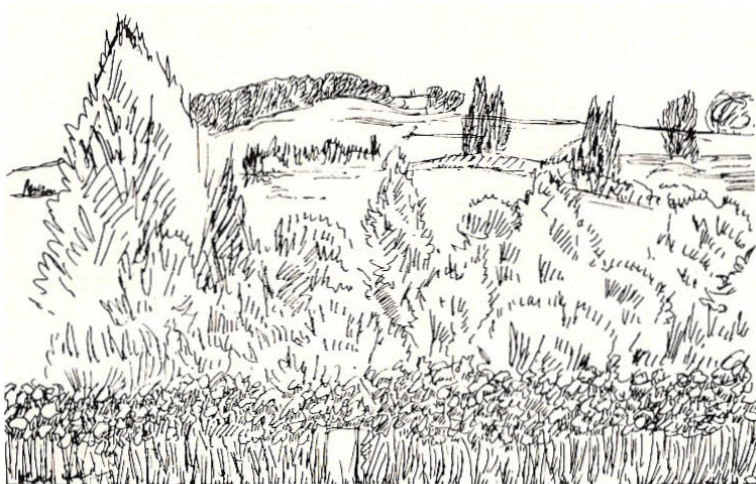

Den gamle Skole, Tibirke Bakker

I 1949 begyndte vi at se os om efter et hus i Tibirke Bakker. Vi havde et pænt lille træhus ovre ved Vejby Strand, et hus vi holdt meget af, fordi det lå nær ved vandet, og fordi der var en dejlig have med bær og blomster. Men det var alt for lille til en familie med fem børn i alle aldre. Dertil kom, at min mand, maleren Kai Sass (1898-1957) intet atelier havde og ingen steder at gemme sine grejer. Og hvad der var allerværst, hans landskabsmotiver forsvandt. De vidtstrakte kornmarker blev lidt efter lidt udlagt som sommerhusgrunde, og de huse, der blev bygget på disse grunde, var flikket sammen af bygningsdele fra nedrevne huse. Det var nemlig under krigen og de første år derefter forbudt at bygge nyt.

På sin særligt konstruerede cykel, hvorpå han kunne transportere lærred, malerkasse, etc., kørte Kai længere og længere væk, forbi Holløse-købmanden, Lundene og Tibirke Kirke over i Bakkerne. Her kunne han ånde, her var frie udsyn over landet med markerne og søen, og så var der Hegnet med graner og birketræer og store åbninger med lyse bøgetræer.

Så en dag så vi i en annonce, at der var et hus til salg i Bakkerne. Af sted på cyklerne! Og så viste det sig at være Den gamle Skole, et hus vi tit var kørt forbi uden at vide, at det var en tidligere skole. Der var ingen mennesker at se, så vi kunne frit gå omkring og se på det fra alle sider. Det første indtryk var, at det var alt for stort. Det kunne vi sikkert ikke klare. Men jo mere vi gik rundt og kiggede ind ad vinduerne, des mere blev vi klar over, at her var de muligheder, vi havde søgt efter for en malers arbejde, og dertil plads for både voksne og børn. Og helt overbevist blev vi, da vi så, hvordan haven skrånede op og gled naturligt over i bakkerne, og da der helt oppe fra toppen af det, vi senere kaldte »Jensens Bakke«, åbenbarede sig et uforglemmeligt panorama: Ellemosen, Arresø med sine små træbevoksede næs, og et stadig skift af dyrkede marker og skovbegroede strækninger, og ind imellem hvide gårde og kirkerne i Ramløse, Vejby og Valby, ja, helt til

Kai Sass: Mosen 1945

Frederiksborg kunne man se. Og vendte vi os mod nord, havde vi i baggrunden som en mørk mur, Hegnet, og der bagved var havet.

Nogle dage senere kom vi derover med nøgle og alle børnene. Begejstringen var stor. Det var en skøn augustdag, og jeg kan endnu se for mig vor ældste datter, dengang knap 15 år, og en veninde sidde på taget af udhuset med dinglede ben og spise æbler, som om hele herligheden allerede var vores.

Det var den slet ikke, og der gik mere end et år med forhandlinger med ejerne, før min mand med skødet i hånd den første november 1950 kunne rykke ind i huset med håndværkerne.

Et par ord om husets historie vil nok være på sin plads her.

Huset er bygget til skole i 1896 og fungerede som sådan, lige til 1936, hvor skolen fik en ny bygning i det gamle Tisvilde. Huset blev solgt, og den ny ejer var kgl. Skovfoged Carl Vilhelm Balsløw, der er gået over i litteraturen, fordi Hans Scherfig har brugt ham som model for en af personerne i romanen *Den forsvundne Fuldmægtig*, der udkom i 1938. Da havde Scherfig og hans familie, efter hvad jeg har fået fortalt, boet til leje et par år hos Balsløw. Endnu da vi overtog huset, var der i den vestlige del indrettet en lille lejlighed på to værelser med køkkenarrangement. Det var der, Scherfig boede.

Vejby-Tibirke årbog 1985

De nye ejere, der købte huset af skovfoged Balsløws dødsbo i 1945, vore forgængere, var en arkitektfamilie. Det var arkitekten, der lagde glaserede klinker i gulvet i det store rum, som man kommer ind i gennem hoveddøren fra vejen, og hvorfra en trappe fører op til loftsrummet. Det så så stateligt ud, at vi kaldte det hall'en.

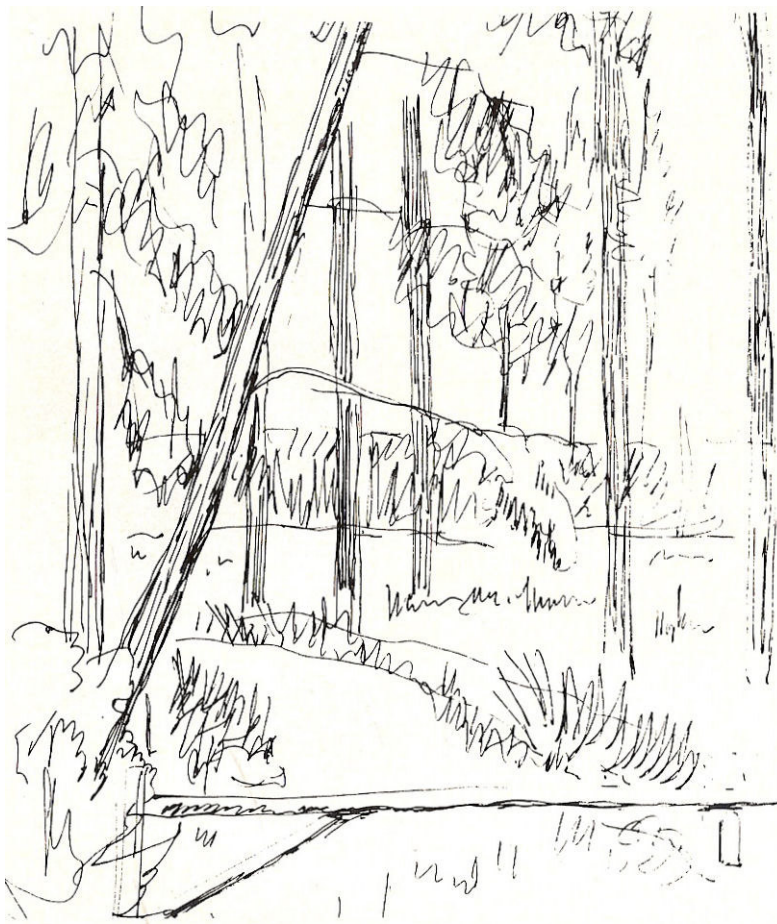
Først hen på foråret 1951, da ombygningen endelig var færdig, kunne maleren komme i gang med penslerne, og han var lykkelig over at bo midt i sin motivverden.

Kai Sass begyndte at male som purung. Vi har nogle billeder i familien, malet i Bergen, da han kun var en 17-18 år gammel. Al- ligevel havde han ikke mod til at blive kunstner, før mange år senere. Først i årene 1934-36, hvor vi boede i udlandet, på Mallorca, i Rom og Paris vovede han springet. Fra efteråret 1935 til hen på foråret 1936 gik han på Gromaire's malerskole i Paris. Han var en udpræget lyrisk begavelse, der arbejdede bedst, når det danske klima viste sig fra sin mildeste side, så lyset og farven smeltede sammen. Et særligt anlæg havde han for akvarellen, som han ikke mindst dyrkede meget på rejser.

Vor nærmeste nabo var fru Valborg Hertz, enke efter kunsthistorikeren Peter Hertz, der i mange år var inspektør ved Statens Museum for Kunst, og som selv var en ivrig kunstsamler. I de smukke stuer, som Åse Tving Jensens artikel i Vejby-Tibirke Årbog 1983 gav et kik ind i, blev vi snart hyppige gæster hos den gæstfrie gamle dame, der kunne fortælle så fornøjeligt om livet i Tibirke i gamle dage. Hun havde kendt og omgåedes alle kunstnerne og forfatterne og mange andre husbeboere derude i Bakkerne, Lundene, Tisvilde, i Ramløse, ja, helt fra Helsingør kom der gæster til hende.

Da fru Hertz's 70-års fødselsdag i 1953 blev fejret hos os, fordi vi havde bedst plads, var et repræsentativt udvalg af kunstnervenner i le med.

William Scharff var den første kunstner fra Lundene, vi traf. Det skete, mens vi endnu boede ved Vejby Strand. Jeg skulle skrive en artikel om ham. Derfor blev det aftalt, at vi skulle komme over til Spaanekrogen. Der viste Scharff os sine malerier og fortalte mange interessante ting om sit arbejde. Derefter gik vi ind i Hegnet, forbi Horsekjæret og længere ind i granskoven, og

Kai Sass: Fra Hegnet 1951

William viste os, hvordan nogle af granstammerne var violette og andre orange, og han gav os et indtryk af skovens mystik, som han opfattede den. Det var iagttagelser, vi fik glæde af i vor egen oplevelse af skoven.

William og Ingeborg Scharff var utroligt gæstfrie, og hos dem mødte vi andre kunstnere fra Lundene, hvoraf flere blev vore nære venner. Det gjaldt især billedhuggeren Hugo Liisberg (død 1958) og tegneren og maleren Carl Jensen (død 1961) og deres søde ko-

Vejby-Tibirke årbog 1985

ner, der, som de fleste ved, er døtre af Julius Paulsen. De lever begge og har stadig deres huse i Lundene.

Skiftet mellem det åbne landskab og skoven er det, der især er så betagende i denne egn af Nordsjælland. Skoven bliver man aldrig ked af at færdes i. Om sommeren kørte vi på cykel gennem Hegnet ud til Brantebjerg og Troldeskoven for at bade. Det var skønt at stå oppe på Brantebjerg og se ud over havet. Det var en udsigt, der blev malet flere gange. Dejlige var også de daglige gåture i Hegnet, til Galgebjerget eller måske helt til Bangs Høj og Enebærdalen. Men turen kunne også gå den modsatte vej til »Runde Elle« eller til vennerne i Lundene, men altid med en lille pose i lommen, for det tilfælde at vi skulle komme over nogle kantareller.

Så længe min mand levede, tilbragte vi juleferierne derude. Det var herligt for børnene at gå på ski og sparkstøtting og kælke, når der var sne, og det var der heldigvis ofte. Så drog vi af sted til skovfogeden for at udsøge os et stort flot juletræ og transportere det hjem på kælken. Det pyntede juletræ med lysene tændt tog sig pragtfuldt ud i hall'en og kunne ses langt borte fra gennem vinduerne.

Kun syv år fik Kai Sass i Den gamle Skole. Det sidste år, han levede, var særlig frugtbar for hans maleri. Den sidste separatudstilling, han holdt, det var i foråret 1957 hos Birch i Bredgade, blev en stor opmuntring for ham. Han solgte en del billeder, deraf et til Ny Carlsbergfondet. Fuld af arbejdslyst drog han ud til Tibirke med mange meter lærred og frisk farveforsyning. Men det var senere, end han troede. En augustdag i 1957 faldt han om ude i Bakkerne og døde et par timer senere uden at være kommet til bevidsthed.

Jeg arvede huset og beholdt det til den 1. januar 1983, så det nåede at blive ramme også om børnebørnenes leg. Det gode forhold til nabohuset i Valborg Hertz's tid er fortsat også efter hendes død i 1968 med venskabet med Peter Hertz's sønnesøn, civilingeniør Johan Hertz og hans kone, cand.merc.linj. Susanne Hertz og deres børn.

Else Kai Sass

Vejby-Tibirke årbog 1985

Hvad Weilbach ikke har med

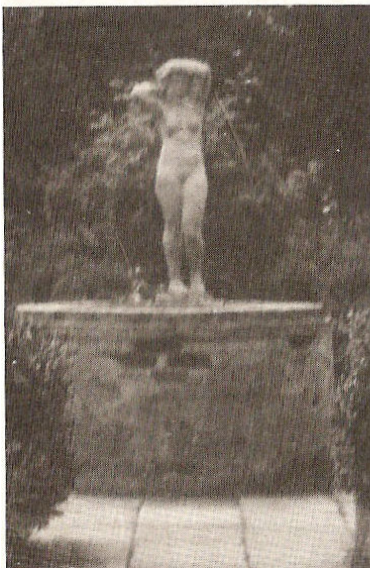

Kai Nielsen 1882-1924

*Ved staffeliets som maler, men - bedst
kendt som billedhugger*

*F.n.tv. »Århuspigen« figur placeret i
Herm. Vedels have*

F.n.th. Modelstudie ca. 1920, olie

*Kristian Møhl-Hansen 1876-1962
Motiver fra Tibirke Mose*

*Augusta Thejll Clemmensen
1884-1981*

*Ved staffeliet med et Tibirkelandskab
på lærredet*

*A.T.C. er dog nok bedst kendt for sine
farvefine og følsomt tegnede portrætter*

*»Vejsvinget ved Vedels gård«, 1964,
olie*

Cæsar Kunwald, 1870-1946: Motiv fra Ramløse Sand

Tisvilde Hegn

Naar Sindet stundtom ved Vintertide
ser hen til Lysets Forløsningstegn,
erindres mindre det bølgeblide
- for mig er Skoven: Tisvilde Hegn.
Beskues Hegnet fra Stadens Stue
hvor Lungen længes mod ubrugt Luft,
saa ser jeg Pejseilds røde Lue,
saa sanses Fyrrens og Granens Duft.

Tisvildeluften - et Drag er i den
af svundne Somre og krydret Em.
Til Hegnet knyttet er Havet, Klitten
og Solopgangen, som bryder frem.
Og Karsemose er endnu Hede,
hvor Gulspurv frigier et ensomt Fløjt,
mens Rovfugl kredser om sivskjult Rede,
ja flyverkredser saa himmelhøjt.

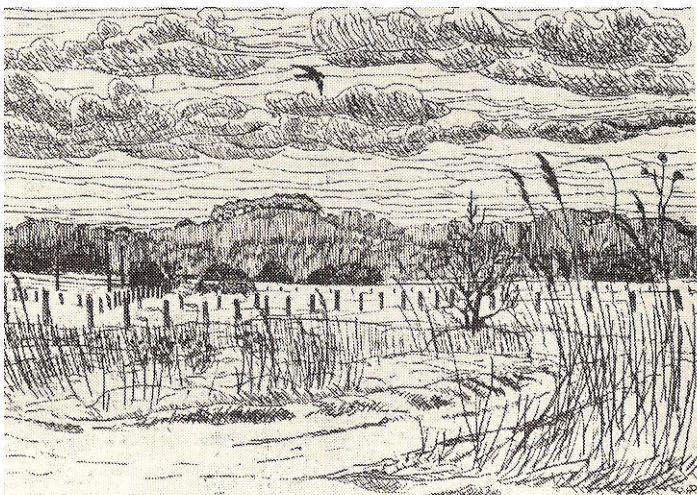

Se Kaprifoliens Lianer slynge
sig slankt bag Asserbo Slotsruin,
og hør Kartheusernes Skare synge
en Messe fro paa Prælat-Latin.
Her taler Fortid med dæmpet Mæle
om Esbern Snare og Absalon
her knæled Munken for Skærsilds-Sjæle
og hvid var Kutte og Klædebon.

Omkring Sankt Hanstid den vilde Rose
paa Gærdet aabner sig, blegrød, sval,
ved Skellet lige langs Karsemose,
hvor Skoven knejser - en Katedral!
Kun Enebærret ved Klangen minder
om fordums Drømme, der led Forlis
- i Dalen Busken du fagrest finder,
den Dal man nævner med Paradis.

Hvis man vil mindes det meget milde
fra Kirkefyrsternes Krumstavs-Tid,
saa søger man til Helene Kilde,
som Krankheds Krykke har søgt med Flid.
Men Tirs Væld rinder endnu af Skrænten
nær Toftegaarden - et hedensk Vi.
Med Bukken springer vi over Stenten,
og glemt er Messe og Liturgi.

Fra Harehøjen er Udsigt aaben
mod Stængehuset og havblaa Bugt.
Paa Straaet sætter sig Sørgekaaben
med Fløjelsvinge beredt til Flugt.
Hvor mangan Art blev der ikke dannet!
Med Trang til Indsigt du tøve lidt
ved Myreløvernes Tragt i Sandet,
som brænder Foden saharahedt!

Fra Lummerhede vi bort vil hige,
og let man læskes i denne Egn.
Man følger bare en solbrændt Pige
paa Vej igennem Tisvilde Hegn...
Lindt leger Brisen med Pigens Lokker,
paa Cyklestyret en Badedragt,
snart søgrønt frisk og snart gul som Okker
- men Pigen selv ejer større Pragt!

Se Cyklestimen til Stranders Øde
fra solhedt Opland og Sommerhus
- nu mørkebrune, nu lyserøde,
man barnligt boltres i Bølgebrus.
Paa Vagt staar Hegnet bag Klittens Brømme
og skærmer Egnen mod Flyvesand.
Saa sagte suser dets douce Stemme
- lad Brænding flaade os paa Land!

Hvor fjernt man er fra enhver Forstyrren,
Plantagen skjuler din Yndlingsplet,
og Harpiks sveder, lig Lim, af Fyrren
- som Rav at søge- en Amulet.
Og fjernt i Gaarde hør Hundens Gøen,
naar Hegnet skumrer ved Solfaldstid,
og Fyret blinker fra Hesseløen,
og Juninatten er dæmringshvid.

Bemærk saa siden, naar Tiden lakker,
og Somrens Glans gaar saa smaat paa Hæld,
de lilla Bjerger, Tibirke Bakker...
- et Afskedsmaaltid af Kantarel!
Et Afskedsudsyn til Arrenakke,
til Arresøen og Auderød.
I Ellemosen staar Tørv i Stakke,
og Taagen stiger af Mosens Skød.

Tisvilde Hegn - du for mig er knyttet
saa løndomsfuldt til den lyse Nat.
Til »Aftenbakken« jeg tit har lyttet,
til Gøgens Kukken i Birkekrat.
Og hvisler Hugorm i Troldekskoven,
hvor Sandet røber et bugtet Tegn,
mens Torden tætnet sit Tag foroven
- for mig blev Skoven: Tisvilde Hegn!

Fredrik Nygaard

Fredrik Nygaard skrev dette digt som indledning til romanen: »Jeg ser en Skov, der grønnes« (1947) af Fredrik Nygaard og Gudrun Mejse; en historisk roman om tiden omkring sandflugtens bekæmpelse i Tisvildeegnen.

Johannes V. Jensen skriver i sit forord til bogen om dette digt: »I Spidsen for den dramatiske Skildring af Sandflugten og den Mand, der stod for Beplantningen i det attende Aarhundrede, Ulrich Röhl, har Fredrik Nygaard stillet et Digt i stort Format, om Tisvilde Hegn, formfuldendt og elvende; Kendere af Sproget vil give mig Ret i, at Digtet om Tisvilde Hegn er et af de monumentaleste og ægteste, der er skrevet på Dansk«.

